

Giordano Bruno, taito sitoa ja Kosovon kriisi

MIKA AALTOLA

ABSTRACT

This article probes the historical and conceptual underpinnings of binding with the help of renaissance thinker Giordano Bruno. The concepts related to binding are relevant to international politics through such commonplace notions as containment and interdependency, which include a sense of a compelling and confining relationship between two or more international actors. The theme of magic is examined as it forms the context necessary for understanding Bruno's conceptualizations concerning binding. It is argued that the tradition of magic not only 'mingles' with the origin of the modern concept of state but also suggests how a state should act in binding others. Finally, an attempt is made to dramatize and illustrate the binding related writings of Bruno through the recent Kosovo crisis. It is hoped that through such dramatization the binding related concepts of modern international politics will gain some historical and conceptual depth.

Se, että ihmisen varjo, joka on ihmisen näköinen, tai hänen peilikuvansa, tai sade, rajuilma, kuun vaiheet, vuodenaikojen vaihtelu, eläinten keskinäiset yhtäläisyydet ja eroavuudet sekä niiden yhtäläisyydet ja erot ihmiseen; kuolemisen, syntymisen ja sukupuolielämän ilmiöt, lyhyesti: että kaikella sillä, mitä ihminen vuodesta toiseen ympärillään havaitsee, mitä moninaisimmin tavoin toisiinsa liittyneenä, – että kaikella tällä on osuutta hänen ajattelussaan (hänen filosofiassaan) ja tavoissaan, on itsestään selvää eli nimenomaan sitä, minkä todella tiedämme ja mikä on mielenkiintoista. (Ludwig Wittgenstein 1986, 48.)

Giordano Brunon, yhden kuuluisimmista Italian renessanssin ajan filosofeista, tekee ajankohtaiseksi numeroiden magiikka – hänen kuolemansaantaa kuluneet 400 vuotta – ja hänen muotoilemansa teoria sitomistaidosta, jonka avulla on mahdollista kuvata myös nykyajan kansainvä-

listen poliittisten kriisien 'maagista' sisältöä. Sitomiseen liittyvää käsitteistöä esiintyy arkieleessä esimerkiksi puhuttaessa avioliiton tai sopimusten sitovuudesta. Sitominen kuuluu pakanalliseen magiikkaan, mutta ilmenee myös kristillisessä yhteydessä. Matteus toteaa evankeliumissaan (18:18): "Totisesti minä sanon teille: kaikki minkä te sidotte maan päällä, on oleva sidottu taivaassa, ja kaikki, minkä te päästätte maan päällä, on oleva päästetty taivaassa".

Sitomiseen ja sidoksiin liittyvä käsitteistö eri muodoissaan (esim. *containment*) on myös kansainvälisen politiikan keskeisintä käsitteistöä.¹ Kansainvälisessä politiikassakin sitomisen tarkoitus on saattaa tapahtumat sellaisille urille,

---

¹ Tarkoitukseni ei ole irrottaa realistiseen traditioon kuuluvaa termiä 'containment' käyttökontekstistaan ja siirtää sitä vieraaseen brunolaiseen yhteyteen, vaan tuoda esiin termiin liittyvän diskursiivisen strategian yhtymäkohdat Brunon maagiseksi nimeämään tapahtumain hallintaan.

että niiden kulku on halutun stabiili tai niiden muutos on toivotun kaltainen. Esimerkiksi jokin valtio voidaan sitoa siten, ettei se kykene itsenäisiin, sitojasta riippumattomiin toimenpiteisiin, joita sitoja ei osaisi ennakoida.

Sitomisen käsite vilahtaa usein sekä kansainvälisen politiikan käytännön että teoreettisen tason keskustelussa. Arkipäiväisyydestään huolimatta tai juuri siitä johtuen sitominen tarjoaa kiehtovan näkökulman kansainvälisen politiikan käsitteellisiin taustoihin. Kansainvälisessä politiikassa sitominen yhdistetään usein varsin rationaalsiin toimiin, joiden status realistisina toimintamalleina otetaan paljolti annettuna. Hans Morgenthau (1955, 59) toteaa sitomista käsitellessään, että patoamispolitiikka voi perustua sekä todellisiin ”muureihin” (esim. Kiinan muuri ja Ranskan Maginot-linja) että kuviteltuihin tai luuloteltuihin ’esteisiin’ (itäisen ja läntisen maailman välille vuonna 1945 piirretty raja). Morgenthaun näkökulmasta sitominen liittyy *status quo* -tilanteeseen ja hän käsittelee sitomisen etupäässä toisten hyökkääviä pyrkimyksiä sitovana defensiivisenä politiikkana. Vaikutusvaltaisessa artikkelissaan George Kennan (1947) suosittelee patoamisen tähtäävää politiikkaa suhteessa Neuvostoliittoon korostaen Morgenthaun tapaan sitomiskäsitteistön defensiivisiä piirteitä:

”On selvästi nähtävissä, että Neuvostoliiton taholta tuleva paine lännen vapaita instituutioita kohtaan on padottavissa taitavalla ja valppaalla vastavoiman käytöllä niissä kaiken aikaa muuttuvissa maantieteellisissä ja poliittisissa polttopisteissä, joihin Neuvostoliiton politiikan manööverit ja muutosliikkeet kohdistuvat ja joita ei voi lumota (*charm*) eikä puhua olemattomiin.” (Kennan 1947, suomennos M.A.)

Sitomisen käsitteeseen sisältyy defensiivisten tendenssien ohella myös aktiivisesti ympäristöään muokkaamaan pyrkiviä ”offensiivisimpia” piirteitä ehdollistamisesta ja pakotepoliitikasta aina suoriin sotilaallisiin toimenpiteisiin asti.

Tarkoituksenani on valottaa tätä kansainvälisen politiikan kannalta tärkeää käsitettä sekä historiallisesti että teoreettisesti Brunon sitomista koskevalla käsitteistöllä ja sijoittaa se osaksi sitomismagiikan pitkää traditiota, jota Bruno artikkelissani edustaa. Näin sitomiseen

kansainvälisen politiikan yhteydessä liittyvä käsitteistö on mahdollista sijoittaa laajempaan historialliseen kontekstiin. Sitomistradition merkittävyttä tuon esiin myös osoittamalla sen yhteyksiä valtioiden syntyhistoriaan, jossa Brunonkin edustama tapa korostaa todellisuuden maagista sisältöä nousee mielestäni tärkeään rooliin. Lopuksi demonstroin Brunon maagista sitomisajattelua Kosovon kriisin ja siitä tuotettujen todellisuustulkintojen avulla. Pääpaino on kriisin aikaisten kannanottojen ’maagisessa’ sisällössä, mikä tarjoaa ajankohtaisen esimerkin Brunon ajattelun kuvaamiseen. Korostan vielä, että artikkelini esittelee vaihtoehdoisen tulkintanäkökulman eikä todistele jonkin tulkin ”totuudenmukaisuutta”.

Brunon maaginen todellisuus

Brunon rikkaat ja hämmentävän monimuotoiset tekstit tarjoavat mielenkiintoisen lähteen renessanssin ajan ajatteluun ja ajattelijoihin. Hänen työnsä eivät ainoastaan korosta tieteen ja magiikan yhteenkietoutuneisuutta,² vaan tuovat esiin myös politiikan ja magiikan välisen samankaltaisuuden. Brunon, esimerkiksi Macchiavellia, paljon ”röyhkeämpi” tapa muotoilla myös järjestäytyntä uskontoa koskeneet yhteydet ja samankaltaisuudet koitui lopulta hänen kohtalokseen Rooman Campo de’ Fiorilla vuonna 1600. Brunon teokset ammentavat avoimesti magiikan monimuotoisista traditioista eivätkä siksikään muodosta koherenttia filosofista systeemiä tai eheää uskonnollista tulkintaa.³

² Alustavasti voidaan todeta, että tieteellisen ja maagisen maailmankuvan eron voidaan väittää perustuvan asioiden välisten kaukovaikutussuhteiden luonteelle. Tiede rajaa tämän vaikutussuhteen tiukasti, mistä johtuen vain samaan kategoriaan tai systeemiin kuuluvat voivat vaikuttaa toisiinsa. Esimerkiksi atomi osineen muodostaa eheän systeemin tai yhteiskunnan toimijat ovat sidoksissa toisiinsa. Jos taas ehdotetaan, että taivaankappale, kuten kuu, vaikuttaa ihmisyhteisön jäsenen kohtaloon, siirrytään magiikan piiriin. Jaettu perusprinsiippi ”samankaltaiset vaikuttavat samankaltaisiin” kattaa magiikassa paljon suuremman ja ennalta rajaamattomamman joukon asioita kuin tieteessä.

³ Hyviä johdatuksia Brunon ajatteluun ovat esim. Yates (1990), Michel (1973), Singer (1968) ja Ordine (1996). Lerner ja Gosselin (1986, 116) tarjoavat hyvän esimerkin siitä, miten vaikeaselkoiselta Brunon teksti

Brunon lukijat saattavat pettyä hänen ajatustensa näennäiseen keskeneräisyyteen, mutta, jos Brunoa lähestytään osana laajempaa maagista traditiota, käsitteet avautuvat paremmin ja ne perusteet, jotka hänellä oli yhtäältä samaistua tähän traditioon ja toisaalta suhtautua siihen kriittisesti, tulevat ymmärrettävimmiksi. Tällaisessa hermeettisessä tulkintakehyksessä Brunon kirjoitukset resonoivat laajemminkin renessanssin ajan uusplatonilaisessa ilmapiirissä esiintyneiden ajatusten kanssa.

Hermeettinen ajattelu korosti välitöntä yhteyttä luontoon ja siinä vallitseviin voimiin.⁴ Tästä kaiken yhtenäisyyttä korostavasta ajattelusta Bruno katsoi niin kristinuskon kuin orastavan tieteellisen ajattelunkin vieraantuneen. Yleisen vieraantumisen seurauksena Bruno näki myös kurjuuden, sodat ja ruton. Jumaluus oli Brunon mukaan sekä partikulaareissa asioissa itsessään että ykseydessä näiden asioiden takana. Bruno, samoin kuin Herakleitos, katsoi, ettei todellisuudessa ole mitään liikkumatonta, stabiilia tai kuollutta, vaan kaikki on muutoksen elävöittämää (Ingegno 1998, x). Näin ollen Bruno käsitti numerotkin monimutkaisina, muihin ympärillä oleviin ”eläviin” asioihin sidoksissa olevina entiteetteinä, jotka kuitenkin lopulta ovat osa ykseyttä. Brunon näkökulmasta numeroilla oli laajemmat merkitykset, samoin kuin nykypäivänä numeroilla ’1939’ tai ’2000’

---

saattaa näyttää tieteellisestä näkökulmasta: ”[Bruno’s text] appears to be a compendium of non-sense – a disorganized display of gross error connected by incomprehensible passages. Bruno has the Copernican model of the solar system wrong. He demonstrates total ignorance of the most elementary idea of geometry, let alone geometric optics. He throws in scraps of pseudoscientific argument, most garbled, and proceeds to highflying speculations that seem disconnected from the preceding or subsequent arguments. Even the diagrams do not always correspond to the accompanying discussions in the text”.

⁴ Renessanssin ajalle ominaisen piirteen yhdistää hermeettinen ajattelu ja platonismi tekee ymmärrettävämmäksi myyttiseen Hermes Trismegistikseen yhdistettyjen kirjoitusten ilmaantuminen. Niin Platonin kuin Aristoteleen ja Jeesuksenkin kuviteltiin perehtyneen Hermes Trismegistuksen kirjoituksiin ja käyttäneen niitä inspiraationsa lähteenä. Tekstien vaikuttavuutta lisäsi se, että hänet liitettiin egyptiläiseen kirjoituksen jumalaan Thothiin (Hermes).

on länsimaisissa kulttuureissa. Numeroiden taapaa mikään todellisuuden piirre ei Brunolle ollut vailla henkeä ja voimaa.

Asioissa piilevien maagisten voimien ja niiden välisten sidoksien tuntemus muodosti Brunolle niin uskonnon kuin tieteellisen tiedonkin ainoan mahdollisen lähteen.⁵ Copenhaver ja Schmitt (1992, 295) toteavat, että Brunon tarkoitus oli etsiä elävien ja elottomien asioiden välisiä yhteyksiä ja kehittää systeemi näiden analogioiden havaitsemiselle ja hyväksikäytölle. Niitä, jotka kykenivät tämän voiman ohjailuun, Bruno kutsui käsitteellä *maagi*. Maagi viittaa idän viisaiden tietäjien tavoin henkilöihin, jotka olivat perehtyneet tuon ajan tiedon arvostetuimpiin muotoihin, kuten magiikkaan ja astrologiaan, tietoon, jossa asioiden väliset sympaattiset ja antipaattiset suhteet korostuivat. Maagi on henkilö, joka kykenee ymmärtämään asioiden laajemman merkityksen ja yhteenkietoutuneisuuden ja joka tämän tiedon varassa pystyy vaikuttamaan ympärillä oleviin tapahtumiin. Tätä voi verrata fantasiatarinoista tuttuun taikasauvan käyttöön. Ilman tietoa ja taitoa on mahdotonta heiluttaa sauvaa niin, ettei päätyisi huonompaan lopputulokseen kuin mistä on aloittanut. Maagit ovat asioiden välisten monimuotoisten ja vaihtelevien sidosten tuntijoita, joten brunolaisesta näkökulmasta myös politiikan taitajat voidaan yhdistää maagitradiitioon.

Koska Brunolle kaikki oli sidoksissa kaikkien, myös hänen astronomiaa ja psykologiaa koskevat kirjoituksensa olivat laajempien poliittisten ja uskonnollisten ajatusrakennelmien välikappaleita (Lerner & Gosselin 1986). Keskeisenä ideana Brunon ’politiikan teoriassa’ on ajatus salattujen, vain tietäjien hallussa olevien, voimien hyväksikäytöstä tavoiteltaessa muutoksia poliittisissa asetelmissä ja valtasuhteissa. Tieto yleisestä tietämättömyydestä on yksi maagin tärkeimmistä ominaisuuksista:

---

⁵ Brunon sitomistaitoa koskevat kirjoitukset käsittelevät paljolti rakkausmagiikkaa, koska se, eräissä muodoissaan, oli osa sallittua kristillistä magiikkaa (Flint 1991, 290). Rakkausmagiikka muodosti kanavan, jonka kautta Bruno kykeni kätkeytyä ja legitimoitua ilmaiseemaan myös yleisemmän sitomista koskevan ajattelunsa.

”Mielikuvituksen tuottamat sidokset eivät itsessään ole kovin merkittäviä, jolleivät ne näyttäytyä ajatusten tasolla, koska ne ilmi-
asut, jotka sitovat ja velvoittavat yksinker-
taisten, tyhmien, herkkäuskoisten ja taikaus-
koisten sieluja, ovat pelkkinä harhoina pil-
kattuja ja tuomittuja niiden taholta, jotka
omaavat järkevän, kurinalaisen ja oppineen
mielen. Seurauksena on, että kaikki magii-
kan, lääketieteen ja ennustamisen taitajat ei-
vät saa mitään aikaan ilman ennalta olemas-
sa olevaa uskoa ja elleivät he toimi tämän
olemassa olevan uskon sääntöjen mukaisesti.” (Bruno 1998b, 141, suomennos M.A.⁶)

Lainaten sananlaskua ”kukaan ei ole profeeta omalla maallaan” Bruno jatkaa: ”Tutut vä-
hättelevät tuntemiaan lääkäreitä ja pappeja ja
nauravat heille tietäessään heidän vaatimatto-
man taustansa ja koulutuksensa.” Asioiden hal-
linnan tuli perustua sekä olemassa olevien us-
komusten tuntemukselle ja hyväksikäytölle että
tämän hyväksikäytön tehokkaalle salaamiselle.
Brunolaisesta näkökulmasta myös valtiotaitoon
liittyvä käsitteistö korosti asioiden välisten si-
dosten tärkeyttä ja perustui siten magiikalle.
Näin ollen valtiotaidon hyväksikäyttäjät olivat
maagien tradition jatkajia. Asiat, jotka eivät
päällisin puolin näytä olevan yhteydessä toi-
siinsa tai kuuluvat eri kategorioihin, saattavat
sisältää mahdollisuuksia uusiin johtopäätöksiin
ja mullistaviin yhteyksiin. Näin kävi esimerkik-
si silloin, kun Bruno politisoi uuden aurinko-
keskeisen maailmankuvan liittämällä sen aika-
kauden uskonnollisiin erimielisyyksiin uudel-
la tavalla.⁷ Koska analogiat huomiota herättä-
viin asioihin olivat Brunosta hyvin taivuttele-
via ja vaikuttavia, hän käytti sumeilematta hy-

väksi ajassa liikkuvia uusia ajatuksia ja oival-
luksia perustellessaan niille varsin etäisiä väit-
tämisiä.

Sanoilla, kaiken muun tavoin, on voimakkai-
ta sidoksia toisiinsa ja muihin entiteetteihin.
Brunon tekstit sisältävätkin monia ”sidoksia”,
jotka avautuvat eri tavoin riippuen siitä, miten
lukija ne huomaa ja osaa niitä tarkastella. Bru-
no sijoittaa kirjoituksiinsa monia eri tasoja, kät-
kettyjä merkityksiä ja tarkoituksellista harhaut-
tamista. Tämä kuvaa myös hänen ’politiikan
teoriaansa’. Brunolle kaikki asiat, olivatpa sit-
ten sanoja, tekoja tai tapahtumia, sisältävät aina
myös poliittisia latauksia ja ovat näin sidotta-
vissa poliittisesti tarkoituksenmukaisella taval-
la. Hän leimaakin Kopernikuksen ajatukset tie-
tyssä määrin latteiksi, koska tämä ei oivalla
asioiden välisiä rönsyileviä suhteita, eikä näin
ollen ymmärrä tekstiensä ja teorioidensa vaiku-
tuksia (Ingegnò 1998, ix).

Brunon käsitystä valtiotaidosta kuvaa tiede-
miehen ja taikurin välinen ero. Kun tiedemie-
hen tarkoituksena on tutkia luontoa, niin taikuri
pyrkii hyväksikäyttämään tietoa luonnossa vai-
kuttavista voimista saadakseen asiat näyttämään
sellaisilta kuin hän haluaa. Esimerkiksi Koper-
nikuksen ajatukset tarjosivat Brunolle tietoa
luonnosta ja siinä vaikuttavista sidoksista, jois-
ta hän pystyi jalostamaan energiaa uskonnolli-
siin ja poliittisiin kysymyksiin. Poliitiikan maa-
gin päämääränä on ammentaa ympäristöstään
voimallisia analogioita, joiden avulla hän saa
asiat näyttämään haluamallaan tavalla ja kyke-
nee loihtimaan esiin tulevia tapahtumia. Tie-
teelliselle ajattelulle vieraat entiteetit, kuten
jumalat ja henget, ovat hyvin konkreetteja voi-
manlähteitä politiikan teon taitureille (Koenigs-
berger 1979, 156–157). Vaikka tämänkaltaisten
asioiden esille nostaminen ja sekottaminen tie-
teeseen tai politiikkaan kuulostaa arvelluttaval-
ta, ne tarjoavat voimakkaita välineitä tarkoituk-
senmukaisten mielikuvien luomiseksi.⁸

⁶ Brunon tekstien lainaukset ja niistä tekemäni suomen-
nokset perustuvat pääosin englanninkielisiin käännöksiin,
joita tukivat saatavissa olleet alkuperäiskieliset katkelmat
Brunon *De Vinculis in genere* (1588), *De l’infinito, universo e mondi* (1584) ja *De Magia* (1590) teoksista.

⁷ Brunon havaitsema yhtymäkohta perustui ajatukseen,
että samoin kuin suhteellisessa maailmankaikkeudessa,
jossa minkä tahansa voitiin nähdä joko yhtäältä
liikkuvan tai toisaalta olevan keskipisteenä ympäristölleen,
voitiin uskonnon piirissä ajatella, että protestanttien ja
katolisten väliset ristiriidat olivat lopultaikin vain
näkökulmaeroja, joiden takana heijasteli ykseys,
josta oli vieraannuttu (Lerner & Gosselin 1986, 119).

⁸ Käsitellessään magiikan suhdetta tieteelliseen
maailmankuvaan Beattie (1964, 207) toteaa: ”The truth is
that magic is a symbolic activity, not a scientific one,
and the elements used in it are selected because they
are symbolically appropriate, not because they have
been found by careful experiment to possess certain
kinds of causal effectiveness.” Koenigsberger (1979,
156–157) käsittelee samaa teemaa: ”In renaissance
natural magic the purpose is close to what we might re-

Tie maagiksi oli riippuvainen muistitaidon kehittamisestä. Muistitaito oli olennaista, koska vain sen varassa ihminen kykeni reflektoidaan ympäristöönsä ja oppimaan eri asioissa piileviä voimia ja niiden välisiä suhteita. Kun luonto kykenee vain muuttumaan loputtomasti, pystyy ihminen muistinsa avulla palauttamaan mieleensä, yhdistämään ja ennustamaan asioita eli hallitsemaan ympäristöönsä (Koenigsberger 1979, 151). Antiikin retoriikkaan liittynyt muistitaito perustui säännönmukaisuuden ja outouden toisiinsa sekoittamiseen. Pitääkseen mielessä jonkin puheen eri kohdat puheenpitäjä liittää ne osaksi jotain selkeää mielikuvaa, kuten symmetristä temppeleitä. Jotta kuvitteellisessa temppeleissä ”liikkuminen”, eli muistaminen, olisi helpompaa, tulee sinne asetettujen partikulaarisen mielikuvien olla outoja ja parhaimmillaan unohtumattomia. Siirryttäessä tästä konventionaaliseen tavasta käsittää muistitaito Brunon *mnemoniikkaan* on hyvä muistuttaa hänen perustavoitteestaan. Bruno halusi tuoda esiin asioiden monimutkaisuuden taustalla olevan yhteyden ykseydessä ja poistaa ihmisiä toisistaan erottava kateus ja epäluulo (Copenhaver & Schmitt 1992, 292). Muistitaito ja siihen liittyvä mielikuviutus tarjoavat Brunolle keinon ykseyden osoittamiseen ja maanpäälliseen diversiteettiin liittyvän sekavuuden mielestä karkottamiseen. Muistitaito perustui selkeyteen, jota edusti luonnon ykseys ja hierarkia, sekä yksityiskohtiin, joita tarjosi voimallinen, monenlaisia sidoksia maanpäällisiin asioihin sisältävä astrologinen symboliikka.

Brunon tapa sijoittaa selkeään hierarkiaan taivaallisia yksityiskohtia voidaan tulkita johtuvan siitä, että hän oli kiinnostunut niin Kopernikuksen teorioista kuin astrologiastakin, joita kumpaakin hän piti pohjimmiltaan analogisina osina suuressa järjestyksestä. Tieteelliset ja astrologiset järjestelmät tarjosivat kiehtovia ja mieleenpainuvia mielikuvajärjestelmiä, joiden sidokset ja lataukset ulottuivat hyvin

monimuotoisin tavoin aina pienimpiin ja jokapäiväisimpiin tapahtumiin. Brunon kehittämän muistamisen taidon tarkoituksena oli tarjota käyttäjilleen vapautta päällisin puolin kaoottisesta maallisesta elämänmenosta. Tähtitaivaan objektit muodostivat Brunolle mielikuvien lähteen, jonka varaan oli helppo rakentaa abstrakteja ja mieleenpainuvia symboleja. Näiden mielikuvien arvoa lisäsi niin Kopernikuksen avoimet uudet näkökulmat kuin ajalle hyvin yleinen astrologinen ajattelu. Nykykielille käännettyä Bruno yritti rakentaa taivaallisten mielikuvien varaan symbolista kieltä, jonka avulla kaoottisen moninaiset partikulaarisissa yksityiskohdissa olevat suhteet ja lataukset voitaisiin selkeyttää ja vapauttaa käyttöön. Manipuloida tätä kieltä, joka sitoi niin fyysisistä kuin psyykkistä maailmaa, saatiin aikaa haluttuja efektejä.

Brunolle symbolijärjestelmään perustuva hierarkkinen muistitaito ei ollut vain taivuttelevien puheiden pitämistä varten tai luonnossa vallitsevan ykseyden ymmärtämisen apuväline, vaan tarjosi harjoittajalleen muilta salattua tietoa, jonka avulla tietämättömiä voitiin manipuloida ja ohjailla. Yates (1966, 215) toteaa muistitaidon historiaa koskevassa teoksessaan, että hänellä, jolla oli mieleenpainettuna, ’maagisten’ mielikuvien avulla, tähtitaivas moninaisine liikkeineen ja vaikutussuhteineen, oli hallussaan tietämisen arvoinen salaisuus. Muistitaito siis vapautti huomattavia resursseja käyttäjälleen ja teki siitä välttämättömän tiedon tuottamisen välineen harjoitettaessa esimerkiksi menestyksellistä valtiotaitoa. Brunon monimutkainen, mutta tarkasti yhteensovitettu, symbolikieli tarjosi välineen tilanteiden välisten yhteyksien avaamiseen, kuten yhteys ruttotaudin puhkeamisen ja almujenannon välillä tai komeetan ja hallitsijan kukistumisen välillä. Moiset yhteydet saattoivat käytettyjen mielikuvien voimakkuuden takia olla kovin taivuttelevia ja poliittisesti hyödyllisiä huolimatta niihin mahdollisesti liitetystä taikauskon leimasta. Tärkeällä, vaikkakin originaalilla, tavallaan Bruno oli saman tradition edustaja kuin Macchiavelli ja Cardano, jotka korostivat todellisuuden tutkiskelua ja siinä ilmenevien lainalaisuuksien raportointia kaihtamatta todellisuuden arveluttavia ja brutaaleja piirteitä. (Ingegno 1998, xxvii.)

cognize as a scientific purpose, but the methods are not. Just as a man may wish to tap an underground well, the practioner of natural magic wanted to tap some natural agency.... What the magician was doing was attempting to use what he saw to be some natural force or energy, either for his own purposes or for wider social purposes.”

Brunon muistitaito perustui 35 symboliin, jotka olivat mieleenpainuvia metaforia tai mielikuvia. Muistisysteemi mielikuvineen tarjosi mahdollisuuksia laatia asioiden välisiin samankaltaisuuksiin perustuvia hypoteeseja erilaisten tapahtumien merkityksestä, jotka voitiin välittää systemaattisen terminologian avulla. Tarkoitus oli tarjota analogisia polkuja, joita pitkin pystyi etenemään sekä deduktiivisesti selkeämmältä tasolta kohti arkista epäselkeyttä että induktiivisesti arkitapahtumista abstraktille tasolle.

Brunolle ei ollut niinkään tärkeää hänen järjestelmänsä mahdollisesti tarjoama totuus, vaan sen käyttökelpoisuus maagisesti latautuneessa arkitodellisuudessa. Järjestelmät, joiden avulla monimutkaiset prosessit ja tapahtumat voitiin esittää mieleenpainuvien symbolien avulla, tarjoavat mahdollisuuksia todellisuuden muovaamisen kautta tapahtuvaan hallintaan. Tämän kaltaiset välineet tulevat helposti vaikuttavaksi osaksi maagista todellisuutta luoden uusia vietteleviä analogisia polkuja asioiden välille ja sulkien samalla muita pois.

Magiikka tarvitsee toimiakseen myös yleisempää tietoisuutta erilaisista maagisista yhteyksistä ja sidoksista, eikä se siten voi pohjautua pelkille aistihavainnoille:

”Aisthavaintojen ristiriitaisuus osoittaa, ettei aisti ole varmuuden lähde, vaan voi johdattaa varmuuteen vain vertailun avulla ja yhteyksien kautta yhdestä aistista ja aistihavainnosta toiseen. Totuus voidaan näin johdattaa vaihtelevista lähteistä.” (Bruno 1968, 230–231, suomennos MA.)

Tässä yhteydessä on tärkeää korostaa sitä mielikuvitukseen perustuvaa statusta, jonka Bruno antoi todellisuudelle. Hän toteaa:

”Ilmeinen sidos on riittävä, koska mielikuva siitä, mikä ei ole totta voi todellakin sitoa, ja tämän kaltaisen mielikuvituksen avulla se, mikä voidaan sitoa voidaan todellakin sitoa. Vaikka ei olisi olemassa helvettiä, ajatus ja mielikuva helvetistä riippumatta totuudestaan voi silti tuottaa oikean helvetin, koska fantasia muodostaa oman totuuden tyypinsä.” (Bruno 1998a, 165, suomennos MA.)

Brunolle todellisuus oli maagista, eikä maagisia uskomuksia voinut pitää erehdyksinä vain siksi, etteivät ne perustuneet pelkille aistihavainnoille.

Myös Wittgensteinin käsitys magiikasta oli samantapainen. Sysäyksen Wittgensteinin kirjoituksille magiikasta antoi yleinen, mutta hänen mielestään virheellinen käsitys, jonka mukaan maagiset uskomukset ja rituaalit ovat aina jollakin tavoin erehdyksiä (Wittgenstein 1986, 43). Wittgensteinin mukaan magiikka ei pohjautu virheelliseen käsitykseen, vaan sen status on erilainen. Maagiset rituaalit ja uskomukset voidaan selittää ja käsitteellistää, mutta samalla muutetaan sitä, mitä magiikka on ja tehdään magiikka ”toimimattomaksi” (Wittgenstein 1986, 44). Voimme antaa selityksen esimerkiksi sadetanssirituaalille taikka pyhälle ehtoolliselle, mutta tämä selitys jää vääjäämättömästi vieraaksi suhteessa siihen, mitä selitetään. Maagisena rituaalina sadetanssi on paljon muutakin kuin jotain, joka perustuisi ajatukselle tanssin ja sateen kausaalisesta yhteydestä.⁹ Wittgensteinin yleinen magiikkaa koskeva ajatus on, ettei jokin sen ”salat” paljastava selitys tee magiikasta vähemmän vaikuttavaa. Magiikka, Brunon ja Wittgensteinin korostamassa mielessä, kuvaa asioiden välillä olevia sidoksia, joiden merkittävyys ei ole yhteydessä niiden todenperäisyyteen, vaan siihen, että ne sisältävät voimakkaita kulttuurillisia merkityskokemuksia, jotka muodostavat ja muokkaavat todellisuutta.

Maagit ja politiikan salattu taito

Yksi kristinuskon kannalta ongelmallisimmista pakanallisen magiikan perinteistä oli perintökuninkuus, jonka poiskitkeminen osoittautui

⁹ ”Monien samanlaisten esimerkkien ohella luen afrikkalaisesta sateenkuninkaasta, jolta ihmiset anovat sadetta, *kun sadekausi on tulossa*. Mutta tämä toki merkitsee, etteivät he oikeastaan ole sitä mieltä, että hän voisi tuottaa sadetta, muussa tapauksessahan he anelisivat sitä vuoden kuivina kausina, jolloin maa on ’paahdunutta ja kuihtunutta autiomaata’. Jos näet oletetaan, että ihmiset ovat joskus typeryyttään perustaneet tämän sateenkuninkaan viran, silloin on toki varmasti selvää, että he jo entuudestaan tiesivät kokemuksesta, että sade alkaa maaliskuussa, ja he olisivat silloin voineet antaa sateenkuninkaan toimia muun osan vuotta. Tai toisaalta: Aamupuolella, kun aurinko on nousemassa, ihmiset toimittavat päivänkoiton riitettä, mutta eivät yöllä, jolloin he yksinkertaisesti pitävät tulta lampuissaan.” (Wittgenstein 1986, 55.)

lopulta mahdolliseksi (Flint 1991, 382). Kirkon ei auttanut muu kuin hyväksyä syntynyt tilanne ja yhdistää ajatus perinnöllisestä kuninkuudesta osaksi kristillistä oppijärjestelmäänsä. Tässä integraatioprosessissa ikivanha maagiperinne nousi tärkeään rooliin. Uudessa Testamentissa Matteuksen evankeliumissa oleva tarina idän viisaista miehistä antaa pohjan kristilliselle maagiperinteelle, joka yhdistyi myöhemmin kristilliseen hallitsijamyttiin. Hallitsijan käsitettiin toimivan jumalan inspiroimana ja johdattamana, vaikkei hän kaikessa toiminnassaan noudattanutkaan kristillisen opin kohtia (Dahlberg 1988, 26–54).¹⁰

Magiikan merkitystä korostavasta näkökulmasta voidaan väittää, että hallitsijoihin alettiin vähitellen liittää maagisia tietäjän ominaisuuksia. Näitä olivat kyky tehdä viisaita ja oikeudenmukaisia päätöksiä, sitoa hallittavat vahvasti itseensä ja pitää heidät kurissa, taito toimia nopeasti kriittisissä tilanteissa keinoja kaihtamatta sekä aavistaa ja ennakoida tulevia tapahtumia, mikä mahdollisti kansan johtamisen läpi vaikeiden aikojen. Ollakseen vahva ja legitiimi hallitsijan tuli siis kyetä lukemaan ajassa olevia merkkejä tietäjän tapaan. Näistä maagin ominaisuuksista tuli myös hallitsijan tuntomerkkejä, joten tämän mielikuvan luomisesta ja ylläpitämisestä tuli oleellisen tärkeä osa poliittista hallitsijuutta.

Jos magiikan roolia korostava tulkinta otetaan lähtökohdaksi moninaisten muiden tulkintojen sijaan, voidaan väittää veren perintönä välittyneen maagisen kuninkuuden laajentuneen vähitellen koskemaan hallitsijan persoonan lisäksi myös hänen ylläpitämäänsä järjestystä. Samalla verenperintö hallitsijan vallan lähteenä alkoi menettää merkitystään ja poliittinen valta alettiin johtaa legitiimeiksi koettujen siirtymisrituaalien kautta ensin Jumalalta ja myöhemmin poliittisesta järjestelmästä itsestään.

¹⁰ Kuninkaaseen saatettiin liittää attribuutti ”hyvä”, vaikka tämä oli pakana tai harjoitti valtaansa epäkristillisin metodein, kunhan kuningas oli onnistunut suojaamaan omaa valtakuntaansa, turvaamaan alamaistensa olemassaolon ja säilyttämään oikeudenmukaisuuden. Hyvä kuningas saattoi siten olla henkilö, jonka valta perustui häikäilemättömään voimaan ja terroriin (Dahlberg 1988, 42). Tämä ei-kristillinen tapa määrittellä moraalisesti hyvä hallitsija näyttäytyy myös Macchiavellin kirjoituksissa (esim. Berlin 1989, 25–79).

Orastavassa ”valtiomagiikassa” kristinusko tuki poliittisen vallan jatkuvuutta. Se tarjosi voimakkaita symboleja, kuten reliikkejä ja pyhiämyksiä, joiden sisältämää magiikkaa voitiin käyttää yhdessä pakanallisten jumalkuninkuus- ja karisma-käsitysten kanssa suojelemaan ja pyhittämään hallitsijuuden jatkuvuutta (Brooke 1975, 124–127; Klaniczay 1990, 79–94; Hoffmann 1975, 28; Vries 1956).

Tukea tälle tulkinalle antaa se, että valtiokäsitteen voidaan väittää saaneen alkunsa tietystä kuninkaaseen yhdistetyistä piirteistä, jotka synnyttivät vaikutelman järjestyksestä ja suvereniteetista omalla olemassaolollaan ja valitisevuudellaan (Skinner 1989, 92). ”Valtiollisuus” hallitsijan ominaisuutena välitti mielikuvan selkeästä ylivoimasta, vallasta ja tehokkuudesta tietyllä territoriaalisella alueella. Valtio persoonattomana entiteettinä kehittyi vähitellen ”valtiosta” hallitsijan attribuuttina. Valtio alkoi viitata oikeamieliseen ja proportionaaliseen järjestykseen, mikä yhtäältä mahdollisti ylläpitämisyyden ja onnellisuuden ja toisaalta kunnian, kunnioituksen, uskollisuuden ja uskonnollisuuden ylläpitämisen (Mansfield 1983, 851–852). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna voidaan väittää, että valtio käsitteenä ”periytyy” verikuninkuuteen liittyvien pakanallisten piirteiden ja kristilliseen maagiperinteeseen kuuluvien käsitysten yhteensulautumisesta ja tämän uuden käsitteistön vähittäisestä yleistymisestä koskemaan hallitsijan attribuuttien ohella laajempia käsitteellisiä ja alueellisia kokonaisuuksia.¹¹

¹¹ Tässä yhteydessä on syytä muistuttaa, että käsitteen ”valtio” syntyhistoriasta on esitetty monia tulkintoja, joista voidaan mainita seuraavat: Yksinkertaisimmillaan modernin valtion synty voidaan johtaa antiikin Kreikan polis-käsitteeseen, jota sekä Aristoteles että Platon muokkasivat. Roomalaisten kehitelemä ajatus *res publica*:sta voidaan nähdä seuraavana vaiheena valtiokäsitteen synnystä. Paavalin Uudessa Testamentissa esittämät, maallista valtaa koskevat, käsitykset ovat myös tärkeitä modernin valtion synnyn kannalta, niin kuin ovat myöhemmin esiin nousseet käsitykset hallitsijan kahdesta ”ruumista”. Augustinuksen esille tuomat ajatukset taivaallisesta ja maanpäällisestä kaupungista muodostavat myös tärkeän lähteen, johon voidaan ”jäljittää” valtiokäsitteen modernia muotoa. Kristillinen moraalit muodostaa valtion synnyn kannalta tärkeän puitteen, koska valtion voidaan katsoa tarvitsevan tätä moraalit kuten esimerkiksi Bodin oletti. Tästä näkökulmasta valtiota ja suverenisuutta ei ole olemassa ilman

Näin valtio voidaan käsittää ikään kuin se olisi legitiimin magiikan ylläpitämä tila, jonka olemassaolo voi vaarantua joko muiden illegitiimien toimien tai omien ”demonisten” piirteiden kautta. Jos valtio käsitetään legitiimin magiikan koostamana entiteettinä, jonka ylläpitäminen vaatii maagiperinteeseen liittyvää taitoa, niin mikä on tämän taidon perustana olevan tiedon luonne? Antiikin aikana yleinen jako valkoisen ja mustan magiikan välillä on hyödyllinen yritettäessä ymmärtää hallitsemistaitoon liittyvää erottelua legitiimien ja illegitiimien käytäntöjen välillä. Valkoinen, hyväksytty magia piti sisällään pääasiassa turvaavia ja suojelevia rituaaleja ja uskomuksia, kun taas musta magia tähtäsi suoraan sitomiseen ja vastustajan vahingoittamiseen. Tämä jako voidaan ymmärtää myös niin, että valkoinen magia oli ”luonnollista” perustuen asioiden välisiin analogisiin latauksiin, kun taas musta magia oli demonista, koska se pyrki uskonnollisesti kiellettyjen yliluonnollisten voimien hyväksikäyttöön omien etujen ajamiseksi (Kieckhefer 1990, 85).

Esimerkiksi, oli varsin yleisesti tiedossa, että kovaan kipuun auttoi voimakas yrtti tai mauste tai että kuumetta voitiin hoitaa jääpaloilla. Nämä käsitykset perustuivat suoraviivaiseen analogiseen ajatteluun. Luonnollinen magiikka käsitti kuitenkin myös käytäntöjä ja uskomuksia, joiden analoginen ymmärtäminen oli aikalaisille vaikeaa, kuten esimerkiksi, miten jokin kristalli tuotti kantajalleen hyvää onnea. Tällaisen tiedon hallinta vaati asialle vihkiytymistä. Se ei perustunut asioissa itsessään oleviin yksinkertaisiin ja silmiinpistäviin samankaltaisuuksiin, vaan asioiden välisten vaikutussuhteiden käsittäminen perustui ”syvempään” tietoon, joka kumpusi aina kosmoksen perimmäisen luonteen ymmärtämisestä (Kieckhefer 1990, 13). Suurimmalle osalle aikalaisista analogiset yhteydet asioiden välillä olivat sekavia ja sa-

hallitsijan Jumalalta peräisin olevaa pyhää oikeutusta. Rousseau puolestaan asetti yhteisen hyvän tavoittelun valtion perustaksi ja näki hallittavien yleistahdon (*la volonté générale*) valtion synnyn takana. Hobbes ja Locke näkivät ihmisen yleisen tarpeen saada suojaa ja toteuttaa perustarpeitaan valtion kehittymisen perustana. Hegel puolestaan liitti valtion rationaaliseen tahtoon, kun taas Marx näki valtion taloudellisen vallan ja sorron välikappaleena. (Ks. esim. Skinner 1989 ja Shennan 1974.)

lattuja. Tämä soi niille, jotka väittivät hallitsevansa tämän analogisen tiedon, pelonsekaista kunnioitusta ja mahdollisuuksia tiedon poliittiseen hyväksikäyttöön.

Valtiotaidon maagiset juuret juontuvat hallinnan ja vallan salatuista keinoista. Tiedon epätasainen jakautuminen hallitsemisen taidon omaavien ja lukemattomien harhaanjohtettujen välillä mahdollisti tiedon tehokkaan hyväksikäytön, jota voi verrata nykyajan taikureiden tapaan käyttää salattua tietoa hyväkseen luodessaan haluamiaan illuusioita yleisölle. Toisaalta keinojen salaaminen oli elintärkeää sekä hallitsemisen legitiimiyden että valtiotaidon harjoittajien fyysisenkin olemassaolon kannalta.¹² Harhakuviin, petokseen ja kavaluuteen perustuva hallitseminen pyrki ulkoisten vihollisten torjumiseen, mutta tarjosi myös tehokkaan keinon kontrolloida niitä, jotka eivät olleet vallassa. Petos ja harhauttaminen perusteltiin yleisellä edulla ja väestön puolustamisella, mikä vaati erityisiä toimenpiteitä. Tarkoitus pyhitti keinot. Pahuuden voimat samaistettiin illegitiimiin magiikkaan, jonka aikaansaamista sidoksista vapautuminen vaatii keinoja kaihtamatonta vastamagiikkaa. Vastamagiikka oli olennaisesti illegitiimin sitomisen kaltaista niin, että pahasta sidoksesta vapautumiseen liittyivät samat toimet kuin illegitiimiin sitomiseen. Erona oli vain tekojen oikeamieliset tarkoitukset. Jos tarkoituksena oli tehdä hyvää poistamalla pahuutta ja jos tästä oli hyviä seurauksia, niin myös menet, joilla hyvää tuotettiin olivat hyviä, huolimatta niiden samankaltaisuudesta illegitiimien keinojen kanssa.

Salatun tiedon hallinta johti kunnioitukseen ja kauhuun ja mahdollisti omien poliittisten tarkoituserien tehokkaan ajamisen ja toteuttamisen niin kauan kuin vallan keinot säilyivät salassa ja tuntuivat hallittujen mielissä luonnollisilta perustuen heidän omiin uskomuksiinsa.

¹² Tacitus *Annaaleissaan* mainitsee käsitteen valtiosalaisuus, *arcana imperii*. Tacitus viittaa tässä yhteydessä Galluksen tekemään ehdotukseen tiettyjen viranomaisten valitsemistavan uudistamiseksi. Tämä uudistus olisi käytännössä supistanut Tiberiuksen valtaa tekemällä tuomareista itsenäisempiä ja vähemmän alttiita painostukselle. Tacituksen mukaan tämä Galluksen tekemä ehdotus loukkasi hallitsemisen taidon salattuja perustoja, koska se teki vaikeammaksi harvoille hallita massoja (Tacitus 1962, 436).

Kun valtiotaidon harjoittaja kykeni ammentamaan salaisesta tiedosta, hänen uskottiin kykenevän huomaamaan merkkejä halutun järjestyksen heikkenemisestä ja toimimaan tilanteen vaatimalla tavalla palauttaakseen halutun asiointilan. Analoginen ajattelu vaati, että epätoivottuun tilaan joko vastattiin toimimalla korostetun hyveellisesti ja moraalisesti tai toimimalla nopeasti ja keinoja kaihtamatta. Esimerkiksi Macchiavelli (esim. 1984, III.1–5) korostaa sitä, että järjestyksen suojele, vakiintuneiden olojen palauttaminen ja sääntöjen noudattamisen tärkeydestä muistuttaminen tapahtuisi tehokkaimmin toimimalla mieleenpainuvan rajusti ja säälimättömästi. Macchiavellin ajatukseen oli, että mitä useammin tämänkaltaisia järjestyksen palauttamisia tapahtui, sitä vähemmän ihmisille jäi aikaa unohtaa, miten tuli toimia ja noudattaa vallitsevaa järjestystä. Kyky ammentaa salatusta tiedosta oli hallitsijan tärkein hyve, jonka avulla pystyi navigoimaan ajan myrskyissä ja ennakoimaan kohtalon oikkuja (Basu 1990, 223).

Kristillisellä ajalla tämän maagisen hyveen legitimiisyys ei riippunut niinkään toimijan kyvystä noudattaa kymmentä käskyä, vaan tarkoituksesta, jonka palveluksessa maagisia rituaaleja käytettiin. Hallitsijan itsekkäiden motiivien tullessa yleiseen tietoon hänen käyttämänsä, näennäisesti legitimit, keinot tulivat uuteen valoon yhdistäen ne demoniseen illegitiimiin magiaan. Tilanteen teki erityisen vaaralliseksi se, että vallan ihmetystä ja kunnioitusta herättävät piirteet perustuivat usein kykyyn aiheuttaa kärsimystä ja kipua. Hallitsijan kohtalo oli helposti traaginen, koska ennen vahvana pidetty hallitsija saattoikin äkkiä näyttäytyä demonisena hulluna legitimiin maagin asemasta. Toisaalta myös hyvin väkivaltaiset ja arveluttavat teot, kuten *coup d'état*, saattoivat johtaa vaikutelmaan välttämättömästä pahasta, joka johti toivottuun tilaan ja poliittiseen järjestykseen (ks. Donaldson 1988, 142). Ero luonnollisen ja demonisen valtiotaidon välillä oli tärkeä, mutta samalla monimutkainen ja vaikeasti hallittavissa, erityisesti nopeasti vaihteluvien tilanteiden tiimellyksessä.

Sitomismagiikan historiallinen tausta

Maagiperinteeseen yhdistettiin erityisesti taito

sittoa muita toimijoita. Ennen siirtymistä Brunon ajatteluun on hyödyllistä tarkastella, mitä ajatus sitomisesta merkitsi ennen Brunoa. Maaginen tapa kirotta vihamies huonoon onneen tai halvaannuttaa hänet fyysisesti oli laajalti tunnettu antiikin Kreikassa ja Roomassa. Jokapäiväisessä elämässä tämä käytäntö liitettiin ohuisiin lyijylaattoihin, joihin uhrin nimi kirjoitettiin ja jotka kääroiksi kiedottuna heitettiin kairoon, rotkoon, hautaan tai mereen (Jordan 1985). Yhteistä näille paikoille oli syvyys ja kylmyys, joiden analogisena tarkoituksena oli avustaa halutun kohteen lamauttamisessa. Myöhemmin nämä *defixiones*-nimen saaneet laatat kehittyivät monimutkaisiksi rituaaleiksi, joihin liittyi yksityiskohtaisia uhrin sitomiseen tähtäviä menoja. Toinen nykypäivään säilynyt tapa suorittaa *defixio*, eli sitominen, oli työntää neuloja sitomisen kohdetta esittävään vaha- tai savinukkeeseen. Varhaisella keskiajalla yleistyi tapa sitoa kohtaloita kutomalla kohteen nimi kankaaseen. Käsitys kohtalosta liittyi näin tiiviisti kutomiseen, kehäämisen, lankojen ja solmujen käyttöön (Flint 1991, 227). Sitomista käytettiin myös pysäyttämään toisen tekojen seurauksia. Esimerkiksi, jos velkoja uhkasi tulla perimään saataviaan, hänet voitiin sitoa vakavalla sairaudella sänkypotilaaksi. Sitomisen avulla kuviteltiin voitavan naturalisoida jokin uhkaava tekijä ja täten suojata itsensä uhkaavia voimia vastaan. Riippumatta siitä, oliko sitominen hyökkäävä vai suojaava, sen tarkoituksena oli onnettomuuksien ja ongelmien välttäminen saattamalla mahdolliset ongelmien tuottajat tilaan, jossa he olisivat kykenemättömiä toimimaan.

Ottaen huomioon, että edeltäneellä ajalla ihmisten mieli oli ylenpalttisen kiinnostunut tematiikasta, joka liittyi orjuuteen ja vankeuteen, eli sidottuun tilaan, ei ole ihme, että juuri sitomisen ja vapauttamisen käsitteistö välittyi kristinuskoon aina uudelle ajalle saakka. Siirryttäessä kristinuskon aikakauteen uskonnolliset rakennukset syrjäyttivät pakanalliset palvontapaikat. Kirkkoja rakennettiin entisten pakanallisten palvontapaikkojen päälle, jotta uuden uskonnon voimallisuus suhteessa vanhaan korostuisi. Samalla kuitenkin omaksuttiin ja tietoisesti integroitiin vanhoja pakanallisia tapoja uuteen uskontoon. Sitomissymboliikkaan olennaisesti liittyvät solmut, sormukset ja ku-

tominen siirtyivät osaksi kristikunnan yleistä symboliikkaa. Sitomiseen liittyvä symboliikka alistettiin kuitenkin uusien ajatusten palvelukseen niiden itsenäisen ja avoimen maagisen roolin jäädessä enenevässä määrin taka-alalle. Esimerkiksi amuletit muuttuivat vähitellen voimallisia pyhäinjäänteitä sisältäviksi koruiksi ja risteiksi, mutta niiden kantajaansa suojaava maaginen tarkoitus säilyi. Sitomisperinteen sulautuessa osaksi kristillistä traditiota siihen sisältyneestä magiikasta tuli siinä määrin tuttua ja arkipäiväistä, ettei se enää erottunut outona tai taikauskaisena tapana. Kristinuskon mytologia on täynnä sidottujen vapauttamisen ja kahleista päästämisen käsitteistöä. Näiden käsitteiden värittämät narratiivit etenevät usein oikeamielisten vapauttamiseen pimeyden voimien aikaansaamista ikeistä. Sitomiseen liittyvä käsitteistö jäi siten elämään muuttuneessa kontekstissa

Brunon sitomistaitoa koskeneet käsitykset Kosovon kriisin valossa

Brunon käsityksen mukaan onnistuneen sitomisen perustana on aina sitoijan tieto asioiden välisistä suhteista. Bruno käsitti tämän tiedon koostuvan yleisistä tyypeistä ja niiden sidoksista alati muuttuvaan ja moninaiseen maailmaan. Ilman kultivoitunutta muistitaitoa sosiaaliset sidokset näyttäytyvät liian ongelmallisilta hallittaviksi. Demonien, enkelien, filosofien ja maagien nimet yhdessä astrologisten symbolien kanssa muodostivat muistisysteemin, jossa yhteydet asioiden välillä simuloivat tapahtumien moninaista yhteenkietoutuneisuutta. Alituisesta muutoksesta johtuen sitominen vaatii sekä aktiivista ylläpitämistä että uusia keinoja, koska se, mitä sidotaan ja mitä keinoja on saatavilla, muuttuu kaiken aikaa: ”*Samat objektit voidaan muuttaa yhä uusiin muotoihin, joten niiden sitomiseen tulee käyttää aina uusia sidoksia*” (Bruno 1998a, 145).

Brunon hahmottelema sitomistaito on aktiivinen ja alati muuttuva taidonlaji, jota ilman yhteiskunnat eivät pysy koossa, eivätkä kykene säilymään elinvoimaisina. Aktiivisuus tarjoaa perustan sille, joka kykenee sitomaan ja sille, mitä voidaan sitoa (Bruno 1998a, 146). Brunon mukaan sitoijan ja sidotun välillä vallitsee aina tietynlainen symmetria: vain aktiivi-

viset toimijat voidaan sitoa toisiinsa. Aktiiviset toimijat ja heidän muodostamansa yhteisöt ovat kykeneviä monipuoliseen ja taitavaan sitomiseen, koska heillä on hallussaan sofistikoitunut tieto asioiden välisistä sidoksista ja tarpeeksi monipuolinen olemus sidoksiin tarvittavien ”yhdenmuotoisten” yhtymäkohtien löytymiseksi. Toisaalta aktiiviset toimijat ovat alttiimpia tulemaan sidotuksi, koska ne ovat samanaikaisesti olemassa monilla tavoilla ja tavoilla, joilla kaikilla sitominen on mahdollista.

Lännen sidosverkon luonne ja dynamiikka

”The differences among us are part what makes life more interesting – and makes this country so successful – as long as they are contained.”¹³

Miten Brunon ajatusta sitomiskyvystä ja sen edellyttämästä aktiivisuudesta ja monipuolisuudesta voisi kuvata Kosovon kriisiin liittyvien kielipelien¹⁴ avulla? Aloitan etsimällä analogioita Kosovon kriisin yhteydessä käydyn keskustelun ja Brunon ajatusten välillä. Yhden tällaisen analogisen sillan avaa presidentti Bill Clinton oheisessa lainauksessa. Siinä esitetty ajatus ’resonoi’ Brunon monimuotoisuuden roolia korostavan piirteen kanssa. Brunolle monipuolistuminen on hyve, koska vain sen avulla toimija kykenee sopeutumaan alati muuttuviin olosuhteisiin. Monimuotoisten sidosten tarve nousi esiin myös Kosovon kriisin aikaisissa kielipeleissä, joissa, Brunon ajattelun mukaisesti, monimuotoisuutta pidettiin voimaa tuottavana ja toimijoita yhteenliittävänä piirteenä:

¹³ ”Remarks by the President (Clinton) at DNC dinner” (7.5.1999).

¹⁴ Käsite ’kielipeli’ viittaa sosiaalisen kanssakäymisen monenlaisuuteen ja vaihtelevuuteen (esim. Wittgenstein 1968, §23). Käytän wittgensteinilaista kielipelin käsitettä viittaamaan yksinkertaisiin kielellisiin ilmaisumalleihin, jotka edustavat ja kuvaavat jokapäiväisen kanssakäymisen vivahteikasta kirjoa. Nämä kielipelit eivät liity toisiinsa formaalilla tavoin, vaan ne muodostavat keskenään ilmaisumallien ”perheen” (1968, §108). Näin kielipelin käsite tarjoaa metodin, joka ei pyri heijastamaan ja peilaamaan todellisuuden loogista rakennetta, vaan huomaamaan eri ilmaisumallien välisiä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia.

”Mr. Milosevic, who believed that strenght comes from everything being the same, thought that his campaign for a greater Serbia would break the unity of the incredible diversity of the NATO Alliance.”¹⁵

Brunolaisittain voitaisiin väittää, että nimenomaan Naton monimuotoisuus mahdollisti menestyksekkään sitomisen.¹⁶ Samaan aikaan painotettiin Serbian monimuotoisuuden puutetta ja sen halua käyttää hyväkseen muiden eroavaisuuksia. Jugoslavian korostettiin koostuvan käytännössä vain Serbiasta ja tätä kautta Milosevicin ajamasta, yksipuoliseksi leimatussa, Suur-Serbia-politiikasta. Monimuotoisuuden tähdentäminen tulee esille myös yleisemmällä tasolla puhuttaessa suhteiden monipuolistamisen (sidosten moninaisuuden) tärkeydestä, niin Euroopan yhtenäisyyden kuin Euro-Atlanttisten suhteidenkin lujittumisen kannalta. Italian pääministerin Romano Prodin Washingtonin vierailun (6.5.1998) yhteydessä järjestetyssä lehdistötilaisuudessa presidentti Clinton toteaa kuvaa-
vasti:¹⁷

”As we celebrate all the ties that bind us [USA and Italy], we are looking ahead to the next 50 years, to an even stronger and more vibrant partnership which will shape a brighter future for all our people.”

Samaisessa tilaisuudessa pääministeri Prodi toteaa omassa osuudessaan:

”I enjoyed so much to exchange our views in what I can call the magic moment of American-Italian relations. We have no point of disagreement. Our goal is only to

build up a stronger relation and to bring them into the future.”¹⁷

Lännen, eli lähinnä USA:n, intressissä oli, Brunon ajattelun valossa, mahdollisimman *laaja* ja *kattava* sidosten verkosto, jonka perusluonne takaisi tiettyjen lännelle mieluisten perusarvojen toteutumisen.¹⁸ Prodin vierailun yhteydessä tällaisiksi perusarvoiksi mainitaan vapaus, suvaitsevaisuus, perhe, yhteisöllisyys ja valtio. Samalla tähdennetään kuitenkin näiden arvojen merkitystä suhteessa USA:n turvallisuuteen ja hyvinvointiin:

”The resources we devoted to the Marshall Plan, to NATO, to other efforts, I think we would all agree have been an enourmous bargain for our long-term prosperity and security here in the United States... to reaching out to people from other nations, to their officers, to their military, in a spirit of cooperation are an enormous bargain for the future security of the people of the United States.”¹⁹

Näin lännen (USA:n) sitomismagiikan tar-koitus erottuu niistä ”lumoavista” keinoista, joilla toimijoita taivutellaan sidoksiin. Brunolaisesta näkökulmasta voidaan tulkita, että lännen harjoittama politiikka pyrkii monimuotoiseen maailmanlaajuiseen sitomiseen. Myös Brunon mukaan tämänkaltainen ”aggressiivinen” tai ”offensiivinen” sidosten ulottaminen yhä uusille alueille on olennaisen tärkeää, koska ilman jatkuvaa, aktiivista ja monimuotoista sitomista vanhatkin sidokset ovat vaarassa purkautua. Toimenpiteiden tarkoituksena on varmistua siitä, että sidokset kietoisivat toimijoita vahvasti yhteen, jotta ne kestäisivät nopeasti muuttuvissa olosuhteissa. Presidentti Clinton muotoilee tämän laajentuvan sidosverkon perusajatuksen seuraavasti:

¹⁵ ”Remarks by the President to Whiteman Air Force base personnel” (11.6.1999).

¹⁶ Brunolaisesta näkökulmasta voidaan väittää, että monimuotoisuutta hyveenä tähdentävää strategiaa on käytetty menestyksellisesti useissa konflikteissa, joihin länsi on osallistunut liittoutumana. Näiden kriisien yhteydessä, kuten esimerkiksi Persianlahden sodan aikana, korostetaan lakkaamatta lännen rivien monimuotoisuutta. Vastustajalle annetaan tämän monimuotoisuuden hyväksikäyttäjän rooli. Esimerkiksi Irakin nähtiin tekevän kaikkensa, jotta lännen rivit rakoilisivat. Näin Irak leimattiin yhteisöllisyyden kunniantomana rikkojana, jonka paikka ei ole kansainvälisen yhteisön legitiiminä jäsenenä.

¹⁷ ”Press Conference of the President and Prime minister Prodi of Italy” (6.5.1998).

¹⁸ Käsitteen ”länsi” käyttö on monella tapaa ongelmallinen. Tarkoitukseni on käyttää termiä kuvaamaan varsin vaihtelevaa ilmiötä, jonka tarkka, esimerkiksi maantieteellinen, määrittely on mahdotonta. Käytän käsitettä ”länsi” heuristisesti kuvaamaan enemminkin erästä kansainvälisen politiikan vaihtelevaa piirrettä kuin jotain pysyvää ja tarkasti määriteltävissä olevaa poliittista toimijaa.

¹⁹ ”Remarks by the President to veterans groups on Kosovo” (13.5.1999).

”Some have questioned the need for continuing our security partnership with Europe at the end of the Cold War. But in this age of growing international interdependence, America needs a strong and peaceful Europe more than ever as our partner for freedom and for economic progress, and our partner against terrorism, the spread of weapons of mass destruction, and instability.”²⁰

Lännen sidosverkko koostuu Yhdysvaltojen ja sen välittömien liittolaisten muodostamista instituutioista ja näiden leviämisestä kattamaan uusia maantieteellisiä ja käsitteellisiä alueita. Brunolaisesta näkökulmasta näiden sidosten ylläpitäminen vaatii aktiivista levittämistä ja laajentamista, jota ilman ne vääjäämättömästi heikentäisivät. Näin esimerkiksi Naton laajentuminen ei ole ainoastaan toivottavaa, vaan myös välttämätöntä. Kuvaavaa on, että lännen käyttämät kielipelit pohjautuvat paljolti sen sitomisyrittysten suojaavaan ja ennaltaehkäisevään puoleen kääntäen huomion pois illegitimisemmistä tarkoituksiperistä:

”Though we are working hard with the international community to sustain them, a million or more permanent Kosovar refugees could destabilize Albania, Macedonia, the wider region, become a fertile ground for radicalism and vengeance that would consume Southeastern Europe. And if Europe were overwhelmed with that, you know we would have to then come in and help them. Far better for us all to work together, to be firm, to be resolute, to be determined to resolve this now.”²¹

Lännen ja eritoten Yhdysvaltojen käyttämät kielipelit ovat jo jonkin aikaa painottaneet myös tiettyjen kansainvälisten instituutioiden aktiivisen kehittämisen tärkeyttä:

”In short this trip is an opportunity to take stock of the President’s far-reaching vision set forth in 1994 to create a peaceful, democratic, united Europe for the first time in history, and to discuss the next steps we must take to complete that journey – next steps

on NATO, the E.U., OSCE, and other key institutions that bind us to Europe.”²²

Niissä korostetaan esimerkiksi Puolan, Unkarin ja Tšekin Nato-jäsenyyden merkitystä kehitettäessä koko Euroopan kattavaa sidosverkkoa. Aktiivisen sitomisen näkökulmasta lännen tavoitteena Kosovon kriisin yhteydessä ei ollut niinkään suojata vähemmistöjen oikeuksia, vaan käyttää tilaisuutta hyväksi tekemällä kaikki Balkanin alueen valtiot, ei vain Jugoslavia, alttiimmiksi sitomiselle.

Tässä yhteydessä on syytä pitää mielessä, että Brunon monipuolistumisprosessin kantavana voimana ei ole yleinen rauhantahto, vaan pyrkimys taata oma itsenäisyys ja voima suhteessa muiden sitomismahdollisuuksiin. Toisin sanoen keskinäisriippuvuus on toivottavaa ainoastaan tilanteessa, jossa itse on yksi monipuolisimmista ja sofistikoituneimmista toimijoista. Bruno peräänkuuluttaa, ettei mikään yksittäinen sitojan piirre tai ominaisuus mahdollista kaiken sitomista milloin tahansa. Sitojalle on tärkeää ottaa haltuunsa uusia piirteitä ja kehittää uusia puolia itsessään muita nopeammin ja runsaammin, koska vain siten sitoja luo itselleen aktiivisen kyvyn toimia kulloinkin esiin tulevien tilanteiden vaatimusten mukaan:

”Hän, jonka huomataan olevan monella tavoin ja monella tasolla onnellinen ja taitava, kykenee sitomaan enemmän asioita, kykenee hallitsemaan useammalla eri tavoin ja kykenee voittamaan enemmän oman kaltaisiaan.” (Bruno 1998a, 150, suomennos M.A.)

Kosovon kriisin osapuolten välinen epäsymmetria heijasti lännen ja erityisesti Yhdysvaltojen monipuolisuutta suhteessa Jugoslaviaan. Monipuolisuus ei ollut ainoastaan aseteknologinen ominaisuus, vaan liittyi ennen kaikkea lännen ylivertaisiin mahdollisuuksiin saada omat näkemyksensä asioiden tilasta ja kulusta esille eri foorumeilla. Monipuolisuus suhteessa Jugoslaviaan mahdollisti varautumisen moniin vaihtoehtoisin skenaarioihin Jugoslavian sitomiseksi.

²⁰ ”Remarks by the President to veterans groups on Kosovo” (13.5.1999).

²¹ ”Remarks by the President to veterans groups on Kosovo” (13.5.1999).

²² ”Press briefing by national security advisor Sandy Berger, chairman of Economic Council Gene Sperling, and deputy assistant to the President for National Security Affairs Jim Steinberg” (11.5.1998).

Lännen monimuotoisuutta korostavat kielipelit ovat ymmärrettäviä Brunon näkökulmasta. Mitä monipuolisempi toimija on, sitä monimuotoisempia, ja täten heikompia, ovat siihen muodostetut yksittäiset sidokset (Bruno 1998a, 160). Brunolaisittain voidaan väittää, että koska Jugoslavian keinovalikoima oli länttä suppeampi, länsi saattoi olla varsin varma siitä, ettei Jugoslavia kykene sitomaan sitä kovin merkittävällä ja kestäväällä tavalla. Tämä johtuu monipuolisten toimijoiden monista sidoksista, jotka Brunon mukaan muodostavat vaikeasti hallittavan yhtälön. Yksittäiset sidokset monipuoliseen toimijaan jäävät usein heikoiksi, kun taas pienet toimijat, jotka keskittävät voimansa vain harvojen päämäärien saavuttamiseksi, ovat ideaaleja sitomiskohteita. Siten esimerkiksi Balkanin alueen pirstaloiminen useisiin pieniin ja itsenäisiin, mutta samalla (tietystä määrin) heterogeenisiin toimijoihin, tekee niiden sitomisen helpommaksi kuin Jugoslavian kaltaisen suuremman ja monimuotoisemman toimijan. Balkanin alueen sitominen on tehokkainta, jos alue muodostuu löyhästi toisiinsa liittyneistä, sisäisesti heterogeenistä, osista, jolloin ne on helpompi sitoa osaksi lännen sidosverkkoa.

Bruno korostaa, että voimajakautuksen ollessa hyvin epäsymmetrinen vahvempi osapuoli ei tule itse juurikaan sidotuksi. Jos taas voima on tietystä suhteesta jakautunut tasan toimijoiden kesken, syntyy vastavuoroisuussuhde, jossa osapuolet ovat yhtä paljon sidottuja kuin sijoja. Bruno tuo esiin sitomisen arvaamattoman luonteen, sillä sitomisen tekee ongelmalliseksi jo muodostettujen sidoksien muuttuminen. Toimijoiden täytyy siis ottaa huomioon, että sidosten luonne muuttuu helposti vastakohtakseen (Bruno 1998a, 162). Esimerkiksi sidos, joka alunperin perustui turvallisuuteen, saattaa myöhemmin näyttäytyä turvattomuuden tuottajana ja toimia näin sitoijan nimenomaisia intressejä vastaan. Kykyä sitoa ei voida siis redusoida vain yhteen aikaan, paikkaan ja tapaan, vaan maagisen todellisuuden osana se vaihtelee ja koostuu aina monesta tekijästä (Bruno 1998a, 148). Bruno vetää kuitenkin yleisiä lainalaisuuksia, jotka juontuvat toisaalta siitä, että on olemassa 'entropinen' paine kohti lisääntyvää monimutkaisuutta ja toisaalta siitä, että vahvempi osapuoli on aina vähemmän sidottu kuin

heikompi. Kannattaa siis sitoa toinen siinä ominaisuudessa, jossa itse on vahvimmillaan ja toinen heikoimmillaan. Se, että tämän kaltainen heikommalle osapuolelle epäedulliselta kuulostava sitominen on mahdollista, johtuu paineesta kohti monipuolisuutta. Toimijoilla on, Brunon mukaan, tarve pyrkiä monipuolistumaan alueille, joita heillä ei ole vielä hallussaan (Bruno 1998a, 148). Tämä sisältää ajatuksen monimuotoisuuden ja muuntautumiskykyisyyden suomien henkiinjäämismahdollisuuksien ylivertaisuudesta.

Kyvykkään sitoijan tulee tietää ja ymmärtää sidottavan luonne, taipumukset, tavat ja tavoitteet (Bruno 1998a, 148). Yksinkertaisimmillaan tämä tiedon tarve johtuu siitä, että toimijat yleensä toimivat niille ominaisella tavalla (Bruno 1998a, 153). Sitomiselle altistavat tekijät Bruno jakaa kolmeen: *määrään, järjestykseen ja tyyppiin* (Bruno 1998a, 151). Määrä viittaa toimijan sisäisten osien moninaisuuteen ja kertoo miten monella tavalla ja mitä kautta sidottavaa toimijaa voi lähestyä. Esimerkiksi Jugoslaviaa sidottaessa kannattaa ottaa huomioon, että Jugoslavia koostuu monista osista, joiden joukossa on myös vähemmistöjen hallussa olevia alueita. Järjestys puolestaan viittaa toimijan sisäisten osien suhteisiin. Jugoslavian tapauksessa tulisikin ymmärtää sen eri osien välistä suhdetta erityisesti adheesion kannalta, eli kuinka vahva ja minkä tyyppinen (puoleensa vetävä/hylkivä) oli tai on niiden välinen sidos. Sisäisen adheesio teema nousee esiin Kosovon kriisissä, ei vain Kosovon ja Jugoslavian välisissä suhteissa, vaan myös Montenegron ja Jugoslavian keskushallinnon välisten erimielisyyksien kautta. Tyyppi kertoo toimijan laadullisista ominaisuuksista, joita ovat, fyysisten resurssien lisäksi, arvostukset, taipumukset ja tavoitteet. Lännen näkökulmasta yksi Jugoslavian tärkeimmistä piirteistä oli Milosevicin ajama, Serbian intressejä tähdentävä, politiikka. Kaikki kolme puolta ovat tärkeitä, koska yhteensopimattomat toimijat eivät kykene muodostamaan suoria sidoksia. Bruno vertaa tilannetta kahden kiven yhteensovittamiseen. Jos kivistä ei löydy kohtia, joissa olevat pinnan piirteet ovat *yhteensovitettavissa*, niin rakentaminen ilman apuvälineitä on mahdotonta. Toisin sanoen, toimijoiden väliset suorat sidokset ovat satunnaisia ja kestävämpiä, jos järjestys, määrä ja

tyyppi eivät ole proportionaalisia niiden välillä (Bruno 1998a, 151). Monimuotoisista toimituksista löytyy todennäköisemmin sellaisia puolia, joilla se voi sitoa yksinkertaisempia toimijoita. Yksipuolisemman toimijan sitomista edesauttaa myös se, että sen toimia on helpompi ennustaa, koska se on paljolti harvojen taipumuksiensa määrittelemä.

Lännen sitomisloitsut

*"We have said from the beginning and I will repeat..."*²³

Brunolaisittain voitaisiin väittää, että kriisi Kosovossa oli osa todellisuuttamme ylläpitävää magiikkaa, lumousta. Yhdysvaltojen presidentti Bill Clinton toisti muodostamansa analogiset sidokset 20. kesäkuuta (1999) pitämässään puheessa:

"Over the past few months, our nation has faced an extraordinary challenge – a decade of brutal policies in the former Yugoslavia – and, in particular, in Kosovo – exploded into a humanitarian catastrophe when Serbian troops evicted over 1 million people from homes they had lived in with their families for generations. It was the culmination of a long campaign by the Serbian President, Mr. Milosevic, to exploit ethnic and religious differences to strengthen his power over the people of the former Yugoslavia."²⁴

Nämä sanat voidaan brunolaisittain ymmärtää eräänlaisena "loitsuna", joka ei sisällä merkityksetöntä hokemista, vaan voimakkaita ja sitovia analogisia latauksia ja mieleenpainuvia mielikuvia. Brunon ajattelussa, kuten loitsupeirinteessä tai modernissa mielikuvaharjoittelussa, tämänkaltaisen "sitomisloitsun" onnistuminen vaatii sekä toistoa että voimakkaita mielikuvia tehdäkseen tavoitellun päämäärän toteutumisesta todennäköisemmän: Mitä enemmän jotain toivottua päämäärää toistetaan sanallisesti ja käsitellään mielikuvissa, sitä todennäköisemmäksi tulee sen toteutuminen. Samalla tavalla voidaan ajatella, että mitä enemmän Clin-

tonin tulkitsemaa todellisuutta toistetaan, sitä todennäköisemmin sen esiin nostamat mahdollisuudet toteutuvat. Mikä sitten oli tämän "loitsun" tarkempi mieli?

Brunolaisen magiikan kautta Clintonin puheessa nousee esiin vanha jaottelu legitiimin valkoisen magiikan ja illegitiimin mustan magiikan välillä, minkä kautta hän pyrkii sitomaan vastustajansa, joka "käyttää hyväksi ihmisten välistä vihaa", demoniseen ja illegitiimiin. Lännen esittämien tavoitteiden joukossa on pyrkimys suojata ihmisiä sekä lähialueilla että Kosovossa. Tämän suojelutavoitteen (*protection*) tarkoituksena on legitimoida käytetty magiikka (*protective magic*). On hyvä muistaa, että myös kristillisessä traditiossa mustaa magiaa harjoittavia vastustajia vastaan on luvalista käyttää illegitiimejä keinoja, kunhan vain tavoite on pyhä ja oikeamielinen. Clintonin 31.3. esittämä kommentti asettuu näin uuteen valoon:

"One of the things that has struck me is that in the last 48 hours, because of the actions taken by Mr. Milosevic, the will, the steel, the determination and the outright anger of our allies has been intensifying exponentially, so that we have now, I think, stronger support than we have ever had for taking the most aggressive action we can."²⁵

Tämä muutoin illegitiimien keinojen luvalisuus näkyy esimerkiksi pyhimystarustossa, jossa pyhimysten ja demonisten voimien toistensa kukistamiseksi käyttämät keinot ovat lähes identtisiä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna Clinton muodostaa analogisen yhteyden yhtäältä itsensä, edustamansa yhteisön ja sen legitiimiyden välille ja toisaalta presidentti Milosevicin ja pahuuden välille. Tällaisena asetelmana tarinan juoni on jo etukäteen selvä. Clintonin sitomisyrityksen onnistumista tuki se, että samankaltaiset sidokset ovat toimineet tehokkaasti ennenkin, mikä tuli esiin jo Bosnian kriisin yhteydessä tai Persian lahden sodan aikana. Lännen "kukistamat" viholliset on sidottu demoneiksi: Gaddafi, Hussein, Bosnian Serbi- en johtajat ja Milosevic. Lännen harjoittama magiikka on ollut hyvin tehokasta. Brunolaisit-

²³ "White House Press briefing by Joe Lockhart" (2.4.1999).

²⁴ "Taped interview of the President by Russian NTV" (20.6.1999).

²⁵ "Interview of the President by Dan Rather, CBS" (31.3.1999).

tain ymmärrettynä Clintonin päämäärää edesauttoi hänen käyttämänsä sidoksen lakkaamisen toistaminen.

Toisto mahdollistaa ”loitsun” muuttumisen todellisuudeksi, samoin kuin siihen sisältyvän tutun pyhimystarinan juonikulku, joka muodostaa toisen itseään toteuttavan tapahtumien suunnan. Näin Clintonin varmuus onnistumisestaan (*”make no mistake, that time will come, in accordance with the conditions we have repeatedly laid out”*²⁶) oli sekä keino tavoitteiden saavuttamiseksi että kuvaus vankasta uskosta oman magiikan voimaan. Analogisena polkuna käytetyn pyhimystarinan juoni päättyy hyvän voittoon sen kukistaessa pahan joko suoraan tai marttyyriuden kautta. Kun analogiset sidokset muotoillaan näin, niin Clintonin kuvaus vastustajastaan sopii hyvin tähän juonikuviin:

”Now, in nearly every country, at some point or another there are demagogues who have tried to exploit people’s ethnic, racial and religious differences. The difference here is that he wasn’t just calling people names. This exploitation involved mass murder, mass rape, mass burying, mass destruction of religious and cultural institutions, and personal property records – an attempt to erase the very presence of a people from their land, and to get rid of them dead or alive. We have come to call it ethnic cleansing. The International War Crimes Tribunal prosecutor indicted Mr. Milosevic and the leaders who worked with him for war crimes against humanity. It is that which the B-2s from Whiteman [Air Force Base] flew to reverse.”²⁷

Sota tällaista demonista vihollista vastaan muistuttaa kamppailua lohikäärmettä vastaan. Tulkinta Clintonin muodostamista sidoksista klassisena lohikäärmeen teurastustarinana saattaa kuulostaa hieman kaukaiselta, jos hän ei itse tekisi niin suoraa rinnastusta Milosevicin ja demonisten voimien välillä:

”And the great dream we all had... was threatened by the oldest demon of human society – our fear and hatred of people who are different from us.”²⁷

Jos Clintonin puhetta tulkitaan maagisuutta korostavasta näkökulmasta, se sisältää analogian Kristillisen messun ja Milosevicin demonisten toimien välillä, joka voidaan uudelleen muotoilla seuraavasti: ”Hänen häikäilemättömyyteensä liittyi meidän uskonnollisten symboliemme ja instituutioidemme (*holy mass*) häpäseminen, raiskaus ja tuhoaminen, mistä syystä hän oli uhka maagisille voimillemme.” Demonisointi ja siihen liittyvät analogiset sidokset juonineen vastaavat osaltaan myös kysymykseen, mikä Milosevicin toimissa uhkasi länttä. Milosevic ja hänen edustamansa ”mielettömyyden” läsnäolo oli uhka jo sellaisenaan ja vaati aktiivisia ja voimakkaita vastatoimia, jotta ei syntyisi käsitystä, että länsi on voimaton.

Bruno korostaa ajan kulumista ja tilanteiden muuttumista sellaisena positiivisena voimana, joka tarjoaa mahdollisuuksia uusille sidoksille ja sitä kautta kehitykseen. Tilanteiden muuttuvaisuus ja oikullisuus nostavat nopeuden ja ylälätkesellisyuden suureen arvoon (esim. Bruno 1998a, 154). Tarkasti etukäteen suunnitellen sitojan täytyy kyetä toimimaan nopeasti ja yllättää sidottava, jotta sidoksesta muodostuisi mahdollisimman vahva:

”Tarkasti tilannetta tarkkailtuaan... toimijan tulee toimia yllättäen, rohkeasti ja voimakkaasti käyttäen kaikkia resurssejaan arkaillematta.” (Bruno 1998a, 154, suomennos M.A.)

Clintonin Kosovon kriisin yhteydessä pitämien puheiden voidaan käsittää kuvaavan maagitraditiosta kumpuavaa tarvetta näyttäytyä kyvykkäältä sopeutumaan muuttuviin tilanteisiin ja hallitsemaan niitä. Clinton toteaa yrittäneensä kaikkia mahdollisia diplomaattisia keinoja, mutta niiden osoittautuessa mahdottomiksi hän toimi nopeasti laajamittaisilla ilmapommituksilla. Hän mainitsee myös miten vaikeaa oli ”oikeiden” päätösten tekeminen, miten hankalia pommitukset olivat ja miten paljon riskejä tilanteeseen sisältyi. Kaikesta tästä kuitenkin selvittiin, Clintonin mukaan, vaikuttavan hyvin:

”Yet, day after day, with remarkable precision, our forces pumded every element of Mr. Milosevic’s military machine – from tanks

²⁶ ”Statement by the President” (25.5.1999).

²⁷ ”Remarks by the President to Whiteman Air Force Base personnel” (11.6.1999).

to fuel supply, to anti-aircraft weapons, to the military and political support.”²⁸

Brunolaisittain kaiken tämän tarkoituksena on korostaa Clintonin ja hänen edustamansa kansainvälisen toimijan maagin kykyjä ja siten legitimoida sen toimia. Yhteys maagitradiioon toimii Clinton eduksi sisäpoliittisesti, mutta myös pelotteena muita mahdollisia vihollisia kohtaan.

Jugoslavian vastamagiikka

*”In its aggression... [NATO]... has been using banned military means such as the use of cluster bombs and depleted uranium.”*²⁹

Brunon mukaan tieto siitä, miten asiat ovat, ei ollut sitomisen kannalta niin oleellista kuin tieto siitä, miten asioiden koetaan olevan. Yhteydet ja sidokset asioiden välillä perustuvat paljolti fantasialle, mikä muodostaa sitomistaidon kannalta olennaisen tärkeän todellisuuden. Toimijoiden luulot, harhat, väärinkäsitykset ja uskomukset synnyttävät voimakkaita vaikutussuhteita, joita taitava sitoja ei voi jättää huomiotta. Realistisen sitomisen taidon tulee siis perustua maagisille merkitysyhteyksille ja kyyllle suunnitelmallisesti toteuttaa niihin kätkeytyjä ”potentiaaleja” otollisen tilanteen esiin noustessa (Bruno 1998a, 153). Kuten Kosovon kriisi toi esiin, kaikenlaiset sattumat, vahingot, outoudet ja oikut tarjoavat tilaisuuksia taitavalte sitojalle.

Kuvattaessa Brunon ajattelua Kosovon kriisin valossa saattaa helposti näyttää siltä, ettei pienellä Jugoslavian kaltaisella toimijalla ole mitään mahdollisuuksia vastustaa monimuotoisempien ja vahvempien toimijoiden sitomisyrittäksiä. Kuitenkin, Brunon mukaan, taitava sitominen on tasapainottelua, koska sitomisen mahdollistava kyky mahdollistaa myös sidotuksi joutumisen. Brunolaisesta näkökulmasta länsi tuli samalla sitoneeksi itsensä sepittämänsä tarinan vaatimaan rooliin, joka puolestaan asetti rajoituksia sille, mitä se kykeni tekemään ja sanomaan. Poikkeamat tarinan roolista olivat potentiaalisia uhkia lännen magiikan toimivuus-

delle. Lännen muodostamat sidokset loivat Jugoslavialle sitomisen väyliä. Esimerkiksi lännen pommitukset siviiliuhreineen ja vahinkoineen tarjosivat Jugoslavialle mahdollisuuksia lännen sitomiseen turhaan ja veriseen pommitukseen:

”[T]he Federal Government [of Yugoslavia] noted that the NATO aggression on [it] was showing its real face, which no media manipulations could hide from the entire world public, including the public in the countries whose governments were engaged in the aggression.... The military alliance, which claims that it is the strongest in the world, has ruthlessly and without a trace of military honour targeted civilian facilities, its apparent intention being to exacerbate the ordeal and sufferings of citizens of FRY.”³⁰

Erityisesti Kiinan suurlähetystön pommitus monimutkaisti lännen sitomisyrittystä, koska Jugoslavia pystyi laajentamaan konfliktia kytkemällä Kiinan mukaan tilanteeseen:

”The attack on the diplomatic mission of the PR of China is an attack also on the principled policy of the PR of China which is devoted to the protection of the Charter of the United Nations and International law, and resolute in its opposition to the NATO’s aggression against the FRY and advocacy of its immediate and unconditional discontinuation.”³¹

Monimutkaistamisen tarkoituksena oli muuttaa lännen antamaa kuvaa kriisistä uudella tavalla, jota länsi ei kyennyt täysin kontrolloimaan. Jugoslavian tulkinta kriisistä oli korostuneen yksioikoinen ja tähdensi suverenisuuden ohella oikeutta rajojen koskemattomuuteen. Pyrittiin antamaan kuva yksimielisestä kansasta, joka tulisi pysymään valitulla linjalla voittoon tai katkeraan loppuun asti. Brunon mielestä yksipuolisuus ei tarjoa ratkaisua negatiivisten sidosten välttämiseen, koska niin kuin on jo todettu, insensitiivisyys ja passiivisuus joutuvat mahdottomuuteen hallita omaa kohtaloaan (Bruno 1998, 146). Ollessaan sidottu tai sitou-

²⁸ ”Remarks by the President to Whiteman Air Force Base personnel” (11.6.1999).

²⁹ ”Yugoslav Foreign Ministry on NATO’s use of inhumane weapons” (18.5.1999).

³⁰ ”Statement from the Federal Government’s meeting” (4.4.1999).

³¹ ”Statement from the Federal Government’s meeting” (8.5.1999).

tuessaan vain yhdellä tavoin toimija menettää helposti kykynsä aistia todellisuutensa kaikkia mahdollisia puolia, mikä heikentää sen kykyä tehokkaaseen toimintaan:

”Joskus käy niin, että joku on niin sidoksissa vain yhteen asiaan, että hänen tietoisuutensa muista heikkenee, musertuu ja tukahtuu johtuen, joko aistien sokaisevasta ja laiminlyövästä kyvyttömyydestä taikka siitä, että yksi sidos on niin vahva, että se heikentää ja vääristää muita.” (Bruno 1998a, 147, suomennos M.A.)

Jugoslavian pyrkimyksenä oli minimoida kaikki mahdolliset sidoskohdat, joihin länsi voisi nopeasti kiinnittyä. Brunolaisittain tulkiten tämä oli kuitenkin Jugoslavian kannalta ongelmallista, koska näin se menetti kyvyn aktiivisesti vaikuttaa omaan kohtaloonsa. Jugoslavian taipumus ”yksituumaista” olemustaan kriisiin vallitessa ei kuitenkaan ole sitomistritiöstä tarkastellen täysin perusteetonta. Brunon vastaus kysymykseen – mitä voidaan sitoa – on, että kaikki muuttuva on sidottavissa (Bruno 1998a, 158). Tästä seuraa, että avoin monipuolisuus ja muuttuvaisuus tarjoavat vastustajalle sitomismahdollisuuksia. Voidaan vetää johtopäätös, että joskus näiden ominaisuuksien vähättely tarjoaa sitojalle vähemmän mahdollisuuksia sitomiseen. Jugoslavian toiminta voidaan siis ymmärtää tietoisena oman monimuotoisuuden vähättelynä, joka pyrki tarjoamaan lännelle mahdollisimman vähän ”tarttumakohtia”. Jugoslavia ei kuitenkaan yksipuolistanut olemustaan vain näennäisesti, vaan pyrki brunolaisittain, oman etunsa vastaisesti, karsimaan monipuolisuuttaan esimerkiksi karkottamalla maastaan ”vieraita” aineksia.

Kosovon albanialaisväestön joukkokarkotukset olivat yksi Jugoslavian vastamagiikan pääkeinoista. Brunolaisesta näkökulmasta nämä joukkokarkotukset ovat osittain ymmärrettäviä. Jos lännen tarkoituksena oli sitoa Jugoslavia sen yhden osan, Kosovon, kautta, niin tämän osan tekeminen mahdollisimman vaikeaksi sidottavaksi tarjosi Jugoslavialle tavan mitätöidä lännen yritykset. Lännen sidos oli juuri Kosovon albaaneihin, joten heidän karkotuksensa ja Kosovon etninen ”puhdistaminen” tarjosi Jugoslavialle tehokkaan keinon välttää lännen sidokset. Tämän vastamagiikan epäonnistumista

voidaan arvioida brunolaisittain kahdella tavalla. Jugoslavia aliarvioi sekä Kosovon albanialaisväestön sidokset kotiseudulleen että laajamittaisten etnisten puhdistusten sidoksen illegitiimiin magiikkaan, jonka vastustamiseen länsi sai oikeutetusti käyttää kaikkia mahdollisia keinoja. Näin ollen Jugoslavian suurin virhearviointi liittyi siihen, että sen vastamagiikka kärsi Jugoslavian heterogeenisyyden ja monipuolisuuden uhkana eikä resurssina. Jugoslavia yritti ”puhdistamalla” karsia mahdollisten sidosten ”kiinnityskohtia” sen sijaan, että olisi käyttänyt monipuolisuuttaan ja sofistikoituneisuuttaan hyväksi vastustajan hämäämiseen, pettämiseen ja ansaan houkuttelemiseen.

Brunolaisesta näkökulmasta Jugoslavian harjoittaman yksituumaisuuden ja muuttumattomuuden korostamisen tarkoituksena oli torjua sitomisyriytyksiä osoittamalla olevansa vaikeasti sidottavissa. Tämä politiikka oli kuitenkin hyvin läpinäkyvää, mikä johtui siitä, että käsitys Milosevicistä, ”kieronä” ja ovelana johtajana, joka olisi tarpeen tullen halukas kompromisseihin, oli lännessä hyvin yleinen: *”he’s a clever man, you know, Mr. Milosevic, not to be underestimated. He’s tough, he’s smart, he’s clever.”*³²

Jugoslavian harjoittama politiikka ei onnistunut tämän yleisen käsityksen kumoamisessa, vaan länsi toimi sen oletuksen mukaisesti, että Jugoslavia tulisi lopulta taipumaan pommitusten tuhojen kasvaessa. Lännen käsitystä tuki se, että Balkanin sotien lähihistoriasta löytyi paljon esimerkkejä Jugoslavian monipuolisuudesta ja kyvystä sopeutua muuttuviin tilanteisiin, mikä oli ristiriidassa sellaisen toimijakuvan kanssa, joka pitää päättäväisesti kiinni omasta linjastaan. Tämä ristiriitaisuus oli omiaan tekemään tyhjiksi Jugoslavian yritykset oman kannan lakkaamattoman toiston avulla ”lumota” kansainvälistä yhteisöä.

Välittäjien rooli

”Yugoslavia has nowhere else to go in terms of a friend or an ally, and if we can that agreement with Russia it will explode one of the lies that Milosevic tells his people which

³² ”Interview of the President Clinton by Dan Rather, CBS” (31.3.1999).

is that some day Russia is going to ride to their rescue.”³³

Brunon tärkeä ohje taitavaan sitomiseen oli välittäjien käyttö. Suoran sitomisen ollessa mahdotonta tulee käyttää välittäjää, johon sidottava sitoutuu ja joka puolestaan pystyy sitoutumaan sitojaan (Bruno 1998a, 170). Näin syntyi sitomisketjuja, joiden avulla sidoksien määrää ja siten omaa voimaa kyetään kasvattamaan. Välittävät toimijat nousivat tärkeään osaan myös Jugoslavian sitomisessa. Valtaosin lännen tavoitteiden mukaisesti latautuneessa maagisessa todellisuudessa Jugoslavian asema oli vaikea. Se ei selvästikään voinut muodostaa suoraa sidosta johonkin lännen osaan eliminoidakseen sen demonisoivan magiikan perusteita, vaan joutui turvautumaan Venäjän sitomiseen ja sitä kautta Venäjältä saatavaan materiaaliseen tukeen ja välitysapuun. Jugoslavian vastamagiikan avainpyrkimyksenä oli, että Venäjän kautta Jugoslavia voisi sitoa osia lännestä itseensä, jolloin lännen muodostamien analogisten sidosten selkeys rikkoutuisi ja tulisi vaikeammaksi hallita. Brunon mukaan sitomiseen liittyvä magiikka on tehokkaammillaan, kun käytetään hyväksi jo olemassa olevia uskomuksia. Venäjällä tällaisia Jugoslavian kannalta relevantteja uskomuksia oli ”veljeys” eri slaavikansojen välillä. Jugoslavia onnistuikin herättämään vastamagiikallaan voimakkaita lännen vastaisia mielialoja Venäjällä ja näin sitomaan Venäjää itseensä.

Tämän vastamagiikan Jugoslavialle suomat mahdollisuudet oli havaittu lännessä ja niitä torjuakseen länsi kääntyi sopivaksi katsomansa välittäjätahon suuntaan. Suomi ja presidentti Ahtisaari nousivat välittäjän rooliin kahdesta syystä: Suomi oli sidoksissa länteen, mutta samalla sillä oli hyvät suhteet Venäjään. Ahtisaaren välittäjän rooli mahdollisti Venäjän osittaisen sitoutumisen neuvotteluprosessiin niin, että sen sidos Jugoslavian intresseihin heikkeni. Brunon käsityksiä soveltaen Suomi tuli osaksi ketjua, joka lopulta satoi Jugoslavian – Kosovon ja Venäjän kautta – länteen.

Bruno määrittelee vahvimaksi sidokseksi sen, jossa jokin sidotun osa on suoraan sitojan

piirissä ja häneen välittömässä yhteydessä (Bruno 1998a, 157). Sitoja kontrolloi sidottua saadessaan haltuunsa jonkin sidotulle tärkeän osan (ks. Aaltola 1999). Tämän purkamisen onnistuu vain kahdella tavalla: joko sitoja palauttaa hallitsemansa osan sidotulle tai sitten sidottu muuttaa luonnettaan siten, ettei sitojan hallitsema osa enää määrittele sitä. Sidokset joutuu, johon Suomikin osallistui, lännen onnistui sitoa Jugoslavian yksi osa, Kosovo, itseensä. Tämä liitti Jugoslavian suoraan länteen ja sidosta symbolisoimaan ja konkretisoimaan Kosovoon sijoitettiin suuri määrä Nato-joukkoja. Kontrolloidessaan Kosovoa länsi pääsi sitomaan Jugoslaviaa, jota vahvistaa Montenegron hallituksen lännelle antama tuki. Brunolaisesta näkökulmasta tämä sidos tai pikemminkin ”kuristusote” ei höllene, ellei Jugoslavia määrittele identiteettiään sellaisella tavalla, jossa Kosovoa ei pidetä Jugoslavian osana. Toinen vaihtoehto on, että se suostuu lännen tahtoon siinä määrin, että länsi lopulta palauttaa Kosovon osaksi suvereenia Jugoslaviaa.

Välittäjien käyttö mahdollisti lännelle Jugoslavian tehokkaan sitomisen. On tärkeää huomata, että lännen Jugoslaviaan muodostama sidos muodostui lopulta suoraksi ja välittömäksi ja välittäjien rooli kääntyi päällelleen. Välittäjät, kuten Suomi ja Venäjä, muodostivat osan sidokset jua, jolla länsi sai Jugoslavian sidotuksi. Lännen kiinnittyessä suoraan Jugoslaviaan – ohi välittäjien muodostaman ketjun – välittäjät tulivat puolestaan sidotuksi länteen. Näin välittävien tahojen käyttö on sitojalle kahdella tavoin edullista: Yhtäältä se edesauttaa halutun toimijan suoraa sitomista ja toisaalta välittäjät tulevat sidotuksi sitojaan. Tietenkin sidotuksi joutuminen saattaa olla välittäjän omienkin intressien mukaista.

Imartelu ja liioittelu

Toimijoiden välisten voimien jakautuessa epätasaisesti vahvempi voi muodostaa sidoksen luomalla sidottavalle valheellisen kuvan tämän piirteistä (Bruno 1998a, 152). Tämän kaltaisen liioittelun kautta sidottava voi käsittää sitoutuvansa vastavuoroiseen sidokseen. Toisin sanoen sitojan kannattaa tietoisesti rakentaa sidottavasta monipuolisempaa ja kyvykkäämpää kuvaa kuin todellisuudessa on laita. Kosovon kriisin

³³ ”British Foreign Secretary Cook in an interview given by Cook and Albright” (20.5.1999).

voidaan nähdä heijastelevan tätä Brunon ajatusta, mutta 'imartelu' saa Kosovon yhteydessä vähemmän kohdettaan mairittelevan piirteen. Ennen kriisiä länsi pyrki korostamaan Jugoslavian asemaa ja roolia tehdäkseen siitä taipuvaisemman muodostamaan sidoksia neuvottelujen kautta. Kun tässä epäonnistuttiin, suhtautuminen Jugoslaviaan muuttui. Lännen tarkoituksena oli tuoda esiin Jugoslaviaa legitimiin vastustajana ja merkittävänä uhkana. Lännen Kosovon kriisiin sovittama tarina vaati vastustajaa, joka oli ainakin "pahuudeltaan" lännen "hyvyyden" vertainen, mistä johtuen länsi korosti yhtäältä Jugoslavian armeijan ja eritoten sen ilmapuolustuksen kykyjä sekä toisaalta presidentti Milosevicin pahuutta. Tässä valossa Jugoslavian vastamagiikka tulee ymmärrettävämmäksi:

"I think that this contribution will go down in history as a great one and that heroism of our people in resisting many times bigger and mightier enemy will mark the end of the 20th century."³⁴

Brunon näkökulmasta tarkasteltuna liioittelun ja imartelun politiikka ei ole ainoastaan toivottavaa heikompien toimijoiden kannalta, vaan hyödyttää myös vahvempia eli monipuolisempia toimijoita. Tämä tuli esille Suomen presidentin valitsemisessa välittäjän roolin, mikä oli omiaan lisäämään Suomen käsitystä itsestään tärkeänä osana kansainvälistä järjestelmää ja sitoi siten Suomea tiiviimmin niihin, joiden sitomisyritysten osana Suomi oli. Vielä paremmin tämä imartelun politiikka näkyy suhteessa Venäjään. Presidentti Clinton totesi 20. kesäkuuta antamassaan haastattelussa, että

"... we genuinely want the Russian people to have a leading role in the world and to have personal prosperity, because we think it gives us a safer world and it's better for American people."³⁵

Tällaiset, Venäjällä tyydytyksellä vastaanotetut, kielipelit muodostivat osan yritystä sitoa Venäjä ja vakuuttaa sitä lännen hyvistä aikoimuksista. Brunon mielestä sitominen, sidotul-

la jo olemassa olevien mieltymysten kautta, on hyvin voimakas keino, jos suora sitominen on vaikeaa tai mahdotonta (Bruno 1998a, 163). Näin esimerkiksi toimija, joka ei kykene muodostamaan sidosta turvallisuuden avulla, voi käyttää houkutinta. Jos sitomisyritysten kohde on taipuvainen tavoittelemaan lisääntyvää itsenäisyyttä, niin sitoja voi tarjota tälle toimijalle turvallisuussidosta lupaamalla lisääntyvää itsenäisyyttä. Tämä, ehkä epäsuorin sitomismuoto, tuli esille myös Clintonin seuraavana päivänä Albanian kansalle antamastaan lausunnosta:

"You have shown in this crisis that a nation's standing in the world is measured not just by its wealth, its power or its size, but also by the principles it upholds and the responsibilities it is willing to assume. The world's admiration for Albanian has risen immeasurably in the last few months. If you stay on the path you have chose, we will stay by your side."³⁶

Korostaessaan Albanian tärkeyttä ja asemaa Clinton pyrki sitomaan Albanian pitäytymään lupauksessaan antaa Nato-joukkojen käyttää sen aluetta ja tukea lännen valitsemää linjaa alueella. Tämä ilmentää Brunon ajatusta, jonka mukaan jonkin sidottavan piirteen korostaminen tämän arvostamalla tavalla voi johtaa sitoille edulliseen sidokseen myös aivan toiseen sidotun piirteeseen. Toisaalta tämänkaltaisessa sitomisessa on ongelmia. Brunon käsitys oli, että sen lisäksi, mikä oli sitojan sidokselle antama luonne, niin myös se, miten sidottu itse sitomisensa käsitti, oli oleellisen tärkeää (Bruno 1998a, 151). Jos sitojan ja sidotun käsitykset sidoksen luonteesta olivat hyvin poikkeavat, sidoksen hyöty ja vahvuus oli joko hyvin vähäistä tai sitten arvaamatonta. Brunolle sidoksen koko luonne ei siis määräytynyt ainoastaan sitojasta käsin, mikä lisää ongelmia käytettäessä epäsuoria sitomistapoja.

Tehokkaalle ja kaukonäköiselle sitoille on hyödyllistä tehdä sitomansa toimija mahdollisimman passiiviseksi ja immuuniksi muiden toimijoiden sitomisyrityksille (Bruno 1998a, 158). Bruno korostaa sidottavan huomion oh-

³⁴ "Statement by the President of the Federal Republic of Yugoslavia, Slobodan Milosevic" (10.6.1999).

³⁵ "Taped interview of the president by Russian NTV" (20.6.1999).

³⁶ "Statement by the President to the people of Albania" (21.6.1999).

jaamista ja sen kiinnittämistä sitojan ja sidotun välille muodostettuun sidokseen. Sidoksesta tulee tehdä niin huomiota herättävä, etteivät muiden sitomisyrietykset nouse sidotun huomio-kenttään. Jos esimerkiksi toimija on houkutel-tu sidokseen lupaamalla turvallisuutta, on tärkeää tehdä turvallisuusaspektista korostetun tärkeää sidottavan kannalta. Brunolaisittain länsi yhdisti taitavasti taloudellisen tuen ja turvallisuuden Balkanin alueen valtioihin muodosta-miinsa sidoksiin. Eritoten taloudellinen sidos oli hyvin kiehtova talousvaikeuksista kärsivien alueiden kannalta. Jos taas aikomuksena on rikkoa muiden tekemiä sidoksia, toimijan täytyy aiheuttaa ”riitasointuja” sitojan ja sidotun vä-liseen suhteeseen. Tämä lähestymistapa tuli esiin esimerkiksi lännen suhteessa Makedoniaan, kun länsi yritti heikentää sen monia sidoksia Jugoslaviaan. Olemassa olevan sidoksen ”lumon” riisuvat ”riitasoinnut” riippuvat sidoksen laadusta, jos kyseessä on turvallisuus, sidoksen rikkojan täytyy keskittyä luomaan huomioitavissa olevaa turvattomuutta.

Lopuksi

Kosovon kriisin tapahtumat voidaan kuvata brunolaisesta todellisuuden maagisuutta korostavasta näkökulmasta käsin, koska politiikan teon taito ja magiikka ovat käsitteellisesti hyvin lähellä toisiaan. Kosovon kriisi, maagisen todellisuuden tapahtumana, sisälsi sidoksia moniin analogisiin tapahtumiin ja asioihin riippumatta niiden käsitteellisestä etäisyydestä. Tämän todellisuuden hallitseminen ja sen perimmäisen luonteen sulkeminen muiden katseilta muodostaa tehokkaan politiikan ytimen ja mahdollistaa politiikan maagien toiminnan brunolaisessa mielessä. Maagisen todellisuuden sisältämien analogisten sidosten moniulotteisuus yhdessä sidosten käsitteellisesti varsin suurten etäisyyksien kanssa, muodostaa tietynlaisen selkeytymättömän ”katvealueen”, jonka kaventaminen itselle ja laventaminen muille, ovat politiikan taitajan tärkeimmät tavoitteet. Brunon näkökulmasta tämä katvealue toimii politiikan salatun tiedon verhona, joka peittää halutun ja voimakkaan tiedon useimmilta siihen vihkiytymättömiltä.

Salatun tiedon alue on alati vaihtuva, korostuen tiedon lisääntymistä ja monimutkaistumis-

ta, mikä avaa yhä uusia, mutta samalla hienovaraisempia, hallintamahdollisuuksia. Tässä kohdin Brunon ajattelulle löytyy yhtymäkohtia kansainvälisen politiikan taipumuksesta korostaa alituista aktiivisuutta perushyveenä, joka löytää usein ilmaisunsa alueellisen laajentumisen muodossa. Venäjän tsaarien uskomus, jonka mukaan se, joka lopettaa kasvun, alkaa mädäntyä (Ulam 1968, 5), on kuvaava. Brunolle aktiivinen sitomistaito oli yksipuolista alueellista ekspansionismia moniulotteisempi. Vain yhden sidostyyppin tavoittelu on lyhytnäköistä, koska se johtaa helposti toimijan itsensä sitomiseen. Brunolaisittain aktiivinen ”laajentuminen” käsitti uusien ja yllättävien sitomistapojen ja -muotojen löytymistä.

Brunon ajattelun näkökulmasta on helpompi ymmärtää kielipelejä, jotka korostavat kansainvälisen politiikan toimijoiden monipuolisuuden tärkeyttä, kuin niitä kielipelejä, jotka painottavat toimijoiden erikoistumista tai joidenkin sitomisulottuvuuksien (esim. alueellinen laajentuminen) tai sitomistapojen (aseellinen tai taloudellinen voima) ensisijaisuutta muihin nähden. Sitomistaito ei kumpua kansainvälisen politiikan toimijoiden lisääntyvästä erikoistumisesta ja sitä kautta keskinäisriippuvaisuudesta, eikä myöskään toimijoiden yrityksistä maksimoida omavaraisuutensa. Erikoistumalla toimijat sulkevat pois monia todellisuuden tasoja, joilla sidokset olisivat mahdollisia ja altistavat näin itsensä osaksi muiden laajempia sitomisverkkoja. Omavaraisuuden tavoittelu puolestaan sulkee toimijat sisäänpäin, jolloin monipuolisissa sidoksissa piilevät resurssit jäävät huomaamatta ja käyttämättä.

Bruno ymmärsi lisääntyvästä sitomisesta aiheutuvan monimutkaistumisen positiivisena voimana, jonka avulla sitojan tietoisuus ympäristöstään kasvaa. Taustalla on yksinkertainen olettamus siitä, että sitoessaan ja tullessaan sidotuksi sekä sitoja että sidottu tulevat tietoisiksi yhä uusista tavoista sitoa ja samalla tietoisuus omista ja muiden piirteistä tulee yhä laajemmaksi ja sofistikoituneemmaksi: ”*Tullessani sidotuksi yhä useampiin asioihin, tulen tietoiseksi monista minua sitovista asioista, koska on olemassa hyvin monia kauneuden lajeja*” (Bruno 1998a, 149, suomennos M.A.). Bruno käsitti toimijoiden luonnostaan pyrkivän monipuolistumaan ja monimutkaistumaan. Tästä joh-

tuen hän ei ymmärtänyt toimijoiden yhteisöä, joka sitoutuisi toisiinsa erikoistumalla kukin tiettyyn rooliin. Tämänkaltainen keskinäisriippuvuus olisi Brunon mukaan ”perverssiä”, koska se sitoisi toimijat primitiivisyyteen ja yksinkertaisuuteen. Lisääntyvä sidosten määrä ei johda toimijoiden lisääntyvään keskinäisriippuvuuteen, vaan tietoisuuteen yhä uusista tavoista sitoa ja siten hallita muita: yhä monimuotoisemmat ja -ulotteisemmat sidokset mahdollistavat – ei vain todellisuuden hallinnan – vaan myös todellisuuden perimmäistä ykseyttä koskevan tietoisuuden kasvamisen. Näin asioiden väliisiin samankaltaisuuksiin perustuva aktiivinen sitominen ei ole ainoastaan hallinnan väline, vaan sillä on ”henkisempi” rooli.

Brunon ajattelussa toimijat sitoutuvat toisiinsa yhä enenevässä määrin ja yhä useammalla eri tavalla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että toimijoiden muodostaman yhteisön toiminnasta tulee entistä yksinkertaisempaa ja siten enustettavampaa. Päinvastoin, monipuolisuus yhdessä muuttuvan ympäristön kanssa takaa, että sitomisen taidosta tulee yhä monimutkaisempaa ja sitä kautta mahdollisuudet muodostaa uusia ja purkaa entisiä sidoksia lisääntyvät. Mikään sidos ei ole koskaan muuta kuin väli-vaihe, joka tarjoaa uusia mahdollisuuksia sitojan ohella myös sidotulle. Monipuolistuvassa todellisuudessa potentiaalisten analogisten sidoksien määrä nousee eksponentiaalisesti kasvattaen samalla tiedon katvealuetta, eli salatun tiedon, määrää.

Bruno tarjoaa monella tavoin nykypäivän maailmaan sovellettavissa olevia ajatuksia. Kansainvälisen politiikan monimutkaistuvassa maailmassa kasvaa myös maagiseen hallintaan tarvittavan salatun tiedon määrä, joka tarjoaa välineitä ja tietoa niille, jotka kykenevät sen omaksumaan ja sitä käyttämään.

LÄHTEET

- Aaltola, Mika (1999): Emergency food aid as a means of political persuasion in the North Korean famine. *Third World Quarterly* 20:2, s. 371–386.
- Basu, S. (1990): In Crazy Time the Crazy Come out of Well: Macchiavelli and the Cosmology of his Day. *History of Political Thought* 10.
- Beattie, John (1964): *Other cultures*. Free Press, New York.
- Berlin, Isaiah (1989): *Against the Current: Essays in the History of Ideas*. Clarendon Press, Oxford.
- Brooke, Christopher (1975): *Europe in the Central Middle Ages*. Longman, Harlow.
- Bruno, Giordano (1968): On the Infinite Universe and Worlds [De l’infino, universo e mondi]. Teoksessa Singer, Dorothea (ed.) *Giordano Bruno: His Life and Thought*. Greenwood Press, Publishers, New York.
- Bruno, Giordano (1998a): A General Account on Bonding [De Vinculis in genera]. Teoksessa Blackwell, R. & de Lucca, R. (eds.): *Giordano Bruno: Cause, Principle and Unity And Essays on Magic*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bruno, Giordano (1998b): On magic [De Magia]. Teoksessa Blackwell, R. & de Lucca, R. (eds.): *Giordano Bruno: Cause, Principle and Unity And Essays on Magic*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Copenhaver, B. P. & Schmitt, C. B. (1992): *Renaissance Philosophy*. Oxford University Press, Oxford.
- Dahlberg, Charles (1988): *The Literature of Unlikeness*. University Press of New England, London.
- Donaldson, Peter S. (1988): *Macchiavelli and Mystery of State*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Flint, Valerie (1991): *The Rise of Magic in Early Medieval Europe*. Princeton University Press, Princeton.
- Hoffmann, Erich (1975): *Die Heiligen Könige bei den Abgelsachsen und den skandinavischen Völkern: Königsheiliger und Königshaus*. Neumunster, Wachholz.
- Ingenzo, Alfonso (1998): Introduction. Teoksessa Blackwell, R. & de Lucca, R. (eds.): *Giordano Bruno: Cause, Principle and Unity And Essays on Magic*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Jordan, D. R. (1985): Defixiones from a Well near Southwest Corner of the Athenian Agora. *Hesperia* 54, s. 205–252.
- Kennan, George (1947): The Sources of Soviet Conduct. *Foreign Affairs*, July issue.
- Kieckhefer, Richard (1990): *Magic in the Middle Ages*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Klaniczay, G. (1990): *The Uses of Supernatural Power: The Transformation of Popular Religion in Medieval and Early-Modern Europe*. Polity Press, Oxford.
- Koenigsberger, D. (1979): *Renaissance Man and Creative Thinking: A History of Concepts of Harmony 1400–1700*. The Harvester Press, Hassocks.
- Lerner, Lawrence & Gosselin, Edward (1986): Galileo and the Specter of Bruno. *Scientific American* 255: 5, s. 116–123.
- Macchiavelli, Niccolo (1984): *Discourses*. Penguin, London.
- Mansfield, H. (1983): On the Impersonality of Modern State: A Comment on Macchiavelli’s Use of Stato. *Journal of World History* 6, s. 849–857.
- Michel, P. (1973): *The Cosmology of Giordano Bruno*. Methuen, London.
- Morgenthau, Hans (1955): *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Yale University Press, New Haven.
- Ordine, N. (1996): *Giordano Bruno and the Philoso-*

- phy of the Ass.* Yale University Press, New Haven.
- Shennan, J. (1974): *The Origins of the Modern European State: 1450–1725*. Hutchinson, London.
- Singer, D. W. (1968): *Giordano Bruno, His Life and Thought*. Greenwood Press Publishers, New York.
- Skinner, Quentin (1989): *The State*. Teoksessa Ball, T., Farr, J. & Hanson, R. (eds.): *Political Innovation and Conceptual Change*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Tacitus (1962): *Annals*. William Heinemann LTD, London.
- Ulam, A. (1968): *Expansion and Coexistence*. Praeger, New York.
- Vries, Jan de (1956): *Das Königtum bei den Germanen*. *Saeculum* 8: 289–309.
- Wittgenstein, Ludwig (1968): *Philosophical Investigations*. Basil Blackwell, Oxford.
- Wittgenstein, Ludwig (1986): *Kirjoituksia 1929–1939*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Yates, F. (1966): *The Art of Memory*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Yates, F. (1990): *Giordano Bruno and the Hermetic Tradition*. University of Chicago Press, Chicago.
- INTERNET-LÄHTEET:
- ”Press Conference of the President and Prime Minister Prodi of Italy” 6.5.1998. Office of the Press Secretary. [<http://www.pub.whitehouse.gov/uri-res/I2R?urn:pdi://oma.eop.gov.us/1998/5/12/2.text.1>].
- ”Press briefing by national security advisor Sandy Berger, chairman of Economic Council Gene Sperling, and deputy assistant to the President for National Security Affairs Jim Steinberg” 11.5.1998. Office of the Press Secretary. [www.pub.whitehouse.gov/uri-res/I2R?urn:pdi://oma.eop.gov.us/1998/5/12/11.text.1].
- ”Interview of the President by Dan Rather, CBS” 31.3.1999. [<http://www.pub.whitehouse.gov/uri-res/I2R?urn:pdi://oma.eop.gov.us/1999/4/1/1.text.1>].
- ”White House Press Briefing by Joe Lockhart” 2.4.1999. Office of the Press Secretary. [<http://www.pub.whitehouse.gov/uri-res/I2R?urn:pdi://oma.eop.gov.us/1999/4/2/11.text.1>].
- ”Statement from the Federal Government’s meeting” 4.4.1999. [<http://www.gov.yu/institutions/government/statements/99statcivtar.htm>].
- ”Remarks by the President at DNC dinner” 7.5.1999. [<http://www.pub.whitehouse.gov/I2R?urn:pdi://oma.eop.gov.us/1999/5/17/3.text.1>].
- ”Statement from the Federal Government’s meeting” 8.5.1999. [<http://www.gov.yu/institutions/government/statements/9798/statement0508.htm>].
- ”Remarks by the President to veterans groups on Kosovo” 13.5.1999. Office of the Press Secretary. [www.pub.whitehouse.gov/uri-res/I2R?urn:pdi://oma.eop.gov.us/1999/5/19/13.text.1].
- ”Yugoslav Foreign Ministry on NATO’s use of inhumane weapons” 18.5.1999. Yugoslav Daily Survey. [http://www.smip.sv.gov.yu/Bilteni/Engleski/si189599_e.html].
- ”British Foreign Secretary Cook in an interview given by Cook and Albright” 20.5.1999. Foreign & Commonwealth Office news. [<http://www.fco.gov.uk/news/newstext.asp?2456>].
- ”Statement by the President” 25.5.1999. Office of the Press Secretary. [www.pub.whitehouse.gov/uri-res/I2R?urn:pdi://oma.eop.gov.us/1999/5/26/3.text.1].
- ”Statement by the President of the Federal Republic of Yugoslavia, Slobodan Milosevic” 10.6.1999. Yugoslav Daily Survey. [http://www.smip.sv.gov.yu/Bilteni/Engleski/si100699_2_e.html].
- ”Remarks by the President to Whiteman Air Force Base personnel” 11.6.1999. Office of the Press Secretary [<http://www.pub.whitehouse.gov/uri-res/I2R?urn:pdi://oma.eop.gov.us/1999/6/15/1.text.1>].
- ”Taped interview of the President by Russian NTV” 20.6.1999. Office of Press Secretary [<http://www.pub.whitehouse.gov/uri-res/I2R?urn:pdi://oma.eop.gov.us/1999/6/23/10.text.2>].
- ”Statement by the President to the people of Albania.” 21.6.1999. [<http://www.pub.whitehouse.gov/uri-res/I2R?urn:pdi://oma.eop.gov.us/1999/6/23/10.text.2>].